

Na nomu i vola dusidusi me baleta na Tokoni ni Veiqaravi ni Vakaleqai na i Tuvaki ni Yago

Na i vola
tukutuku oqo

Your Guide to Disability Support Services, March 2011.

Produced by Le Va on behalf of the Ministry of Health,
as part of Faiva Ora, The National Pasifika Disability Plan.

Ministry of Health
PO Box 5013, Wellington, New Zealand.
Web www.moh.govt.nz/disability

HP5323

ISBN 978-0-478-37454-4 (print)
ISBN 978-0-478-37455-1 (online)

*The Ministry of Health would like to thank and acknowledge Le Va, Pasifika
within Te Pou, for their work and effort put in to creating this resource.*

Le Va, Pasifika within Te Pou
Te Pou o te Whakaaro Nui
PO Box 108-244, Symonds Street, Auckland, New Zealand.
Web www.leva.co.nz and www.tepou.co.nz

Na cava e tiko e na i vola dusidusi oqo?

1. Na i vola tukutuku oqo 5

Na i vakamacala raraba me baleta na tokoni ni veiqaravi ni vakaleqai na i tuvaki ni yago.

2. Na veika me yaga e na nomu qaravi..... 15

Na veitokoni vei iko kei na nomu vuvale.

3. Na nomu vale 21

Na veitokoni e na bula veimaliwai kei ira na lewe ni vanua (na vale, na i lavo kei na veilakoyaki).

4. Na veika e tu wavoliti iko 27

Na i yaya cava e tu me vakayagataki kei na veiqaravi cava e sala vata kaya? 28

Na i yaya me vakayagataki e na veiyabaki taucoko ni bula.....32

Na veisau me caka e vale – na veitokoni e nomu loma ni vale 34

Na mataboko kei na sega ni rai vinaka – na veitokoni vei ira era sega ni rai vinaka.....36

Na didivara kei na kena sega ni rogoci vinaka na ka – na veitokoni vei ira era sega ni rogoca vinaka na ka.....39

Na veisautaki ni veika e na motoka – na veitokoni me rawa kina ni ko veilakoyaki 43

5. Na nomu dodonu 45

Na vakaraitaki ni kudru.

6. Na nomu i dusidusi..... 49

Na matailalai ni sala ni veitaratara me baleta na veiqaravi kei na veisoqosoqo era veiqaravi kina.

Na i vola tukutuku oqo

Na i vakamacala raraba me baleta na tokoni ni veiqaravi ni vakaleqai na i tuvaki ni yago.

E na i wasewase oqo

Na sala me rawa kina ni vakayagataki na Veiqaravi me baleta na Vakaleqai ni i Tuvaki ni Yago, ka vakailavotaka na Tabacakacaka ni Bula

---

Na cava e okati me vakaleqai ni i tuvaki ni yago?

Na veivuke cava soti e tu?

E na yaga beka vei iko na qaravi ni veitokoni vakaoqo?

E vica na i sau ni veiqaravi vakaoqo?

E tu e so tale na tabana ni veitokoni e na veiqaravi

Na i vakarau ni veiqaravi ni Needs Assessment and Service Coordination (NASC)

Na i vola tukutuku oqo

Na sala me rawa kina ni vakayagataki na Veiqaravi me baleta na Vakaleqai ni i Tuvaki ni Yago, ka vakailavotaka na Tabacakacaka ni Bula

Kevaka ko tiko e Niu Siladi ka tiko na nomu i vola tara ni tiko, e vakaleqai tu vakabalavu na i tuvaki ni yagomu ia ka sega ni ko okati e na veiqaravi ni ACC, e na rairai rawa ni ko vukei mai na qaravi ni veitokoni ni vakaleqai na i tuvaki ni yago e vakailavotaka na Ministry of Health (Tabacakacaka ni Bula).

Na i Tukutuku me baleta na Vakaleqai ni i Tuvaki ni Yago kei na Tabana e Soli i Vakasala kina (DIAS)

E tu na veidinadinati ni Tabacakacaka ni Bula kei na vica na i soqosoqo e Niu Siladi raraba, me ra solia na i tukutuku kei na i vakasala me baleta na vakaleqai ni i tuvaki ni yago.

E soli wale na veiqaravi oqo vei ira kece era gadreva. E na soli vei iko na i tukutuku me baleta na vakaleqai ni i tuvaki ni yago, na qaravi ni veitokoni e tu me vakayagataki kei na sala me rawa kina ni vakayagataki.

Na Veiqaravi me baleta na i Yaya me Vakayagataki kei na Veika me Veisautaki

Kevaka e dredre vei iko mo cakava na cakacaka e dau qaravi e na veisiga e na vuku ni kena vakaleqai tu na i tuvaki ni yagomu, e na rairai rawa ni soli vei iko e so na i yaya mo vakayagataka se veisautaki e so na ka e na nomu loma ni vale se motoka, me vukei iko. Na sala vinaka duadua mo kila kina na mataqali veivuke e tu, sa i koya na nomu veitaratara kei na:

- Accessable (kevaka ko tiko e Okaladi se Northland) **0508 001 002** se raica na vanua e tabaki kina e na mona livaliva (website), e na **www.accessable.co.nz**
- Enable New Zealand (kevaka ko tiko e na dua tale na vanua e Niu Siladi) **0800 171 981** se raica na vanua e tabaki kina e na mona livaliva (website) e na **www.disabilityfunding.co.nz**

Ke vinakati e so tale na i tukutuku me baleta na vakaleqai ni i tuvaki ni yago se na qaravi ni
Federation of Disability Information Centres (NZFDIC) – **0800 693 342** se raica na vanua e tabaki kina

Na Dikevi ni Veika me Yaga e na Veiqaravi kei na Vakasotari vata ni Veiqaravi e caka (NASC)

Na sala vinaka duadua mo kila kina kevaka ko rawa ni qaravi e na veitokoni ni vakaleqai na i tuvaki ni yago, me vaka e tabaki koto e na yasa i matau ni drau ni pepa oqo, sa i koya na veitaratara kei na dua na i soqosoqo ni NASC.

E tiko na nodra veidinadinati na veisoqosoqo ni NASC kei na Tabacakacaka ni Bula me ra vakarautaka na nomu qaravi e na veitokoni ni vakaleqai ni i tuvaki ni yago. Era na tukuna vei iko kevaka e rawa ni ko qaravi e na veitokoni vakaoqo, ka cakacaka vata kei iko e na kena dikevi na veika me yaga vei iko, ka raica me soli vei iko na mataqali veitokoni ko vakadonuya me caka vei iko.

E tu e so tale na i tukutuku me baleta na veiqaravi ni NASC e na droigi e tiko e na i ka 10 ni drau ni pepa.

Na Veitokoni ni Vuvale kei na Lewe ni Vanua

Kevaka ko via tiko ga e na nomu vale ia ko gadreva na veivuke me rawa kina kina ni ko cakava oqo, e na rairai rawa ni ko vukei e na veika me baleta na nomu bula e na veisiga (me vaka na nomu kana, sisili kei na vakaisulu), na vakasaqa kei na veika me caka e loma ni vale.

Na Qaravi ni Veitokoni ni Bula Veimaliwai kei ira na Lewe ni Vanua

Na veiqaravi oqo e vukea na nomu tiko me vaka ga ko tiko e na nomu vale e na kedra maliwa na lewe ni vanua. Era saumi ko ira era veiqaravi me ra vukei iko e na nomu qaravi iko vakataki iko kei na nomu vakaitavi e na veika era cakava na lewe ni vanua.

Na veiqaravi e na gauna ni gade vakalekaleka

Na veiqaravi oqo e solia vei iko e dua na gauna lekaleka mo la'ki tiko e na dua tale na vanua, me rawa kina vei koya e qaravi iko tiko se na nomu vuvale, me ratou galala mai na nodratou qaravi iko tiko e vale.

Na Veivuke Vakailavo vei koya e Veiqaravi

Kevaka e qaravi iko tiko e na gauna taucoko e dua ka sega ni saumi kina, e na rairai rawa ni vukei koya vakailavo na Tabacakacaka ni Bula. E rawa ni vakayagataki na uma i lavo ka yacana na Carer Support Subsidy, me sauma kina na nomu dauveiqaravi e dua tale, me la'ki qaravi iko tiko me rawa kina vua me bau gade mada.

veitokoni ni vakaleqai ni i tuvaki ni yago e vakailavotaka na Tabacakacaka ni Bula, veitaratara kei na:

e na mona livaliva (website) e na www.moh.govt/moh.nsf/indexmh/disability-fundedservices.

Na i vola tukutuku oqo

Na cava e okati me vakaleqai ni i tuvaki ni yago?

E na i vola dusidusi oqo, e okata na Tabacakacaka ni Bula me dua e vakaleqai na i tuvaki ni yagona kevaka sa dikevi oti ni:

- vakaleqai e dua na tiki ni yagona
- vakaleqai na i vakarau ni nona vakasama
- vakaleqai na yaloka ni matana ka sega kina ni rai rawa, se na daligana ka vakavuna na didivara (se tiko ruarua vei koya na leqa oqo).

Ke lekaleka sara, e na rauta e ono na vula na dede ni kena tiko na leqa oqo, ka na sega kina ni rawa vei koya e manata me bula vakataki koya kevaka e sega ni soli vua na veitokoni.

Na veivuke cava soti e tu?

E tabaki e na i vola dusidusi oqo na i tukutuku e dodonu mo kila me baleta na mataqali veiqaravi ni veitokoni e na vakaleqai ni i tuvaki ni yago e qarava tiko na Tabacakacaka ni Bula, kei na ka mo cakava me vukei iko mo kerea na veiqaravi oqo:

- na veimaroroi e na gauna ni gade vakalekaleka
- na veitokoni vei koya e veiqaravi
- na veitokoni ni vuvale kei na lewe ni vanua
- na qaravi ni veitokoni ni tiko veimaliwai kei ira na lewe ni vanua
- na veitokoni me baleta na veika e tu wavoliti iko me vaka na veisau me caka e vale se na veivuke vakailavo e na i sau ni nodra matailoilo na gone e dodonu me ra vakamatailoilo.

E tiko e na i vola dusidusi oqo na i vakamacala ni mataqali veiqaravi yadua e tu.

E na yaga beka vei iko na qaravi ni veitokoni vakaoqo?

E rawa ni ko kerea mo qaravi e na veitokoni ni vakaleqai ni i tuvaki ni yago me vaka e tabaki tiko e na i vola dusidusi oqo kevaka:

- e sivia na ono na vula na dede ni gauna e na vakaleqai tiko kina na i tuvaki ni yagomu
- e sega ni rawa ni ko cakava vinaka vakataki iko na veika me dau caka e na veisiga
- ko sega ni okati e na veiqaravi ni ACC

- ko lewe ni vanua ko Niu Siladi se tiko na nomu i vola tara ni tiko tudei, se ko lewe ni dua na vanua tani ka tiko na nodrau veidinadinati kei Niu Siladi e na vuku ni veivakailavotaki.

E vuqa na veiqaravi e soli vei ira era se bera ni yabaki 65 ka vakaleqai tu na i tuvaki ni yagodra. E na vakasamataki na kena soli na i yaya me vakayagataki kei na veiveisau me caka vei ira taucoko e vakaleqai na i tuvaki ni yagodra, veitalia ga na nodra yabaki ni bula.

Na tokoni ni nodra qaravi ko ira era yabaki 65 se sivia ka vakaleqai na i tuvaki ni yagodra se vakasama me vaka e dau dau basika ni toso tiko na yabaki ni bula, e dikeva ka vakailavotaka na matabose ni bula e na veiyasana (district health boards).

Na qaravi ni veitokoni e tabaki e na i wasewase na "Na veika e tu wavoliti iko" e na i vola dusidusi oqo, e soli vei ira ga era gadreva ka sega ni yalani na yabaki ni bula. Me ra okati ga e na veika e tukuni koto e cake.

E rawa vei ira na dauvakasala ni Disability Information and Advisory Service (DIAS) me ra:

- tukuna vei iko na mataqali veiqaravi e tu
- tukuna vei iko na yaca i koya na dauveiqaravi ni NASC e na vanua ko vakaitikotiko kina, kei na sala ni veitaratara kei koya
- vakasalataki iko ni tu e so tale na tabana ni veiqaravi era rawa ni solia na nodra veivuke kei na veitokoni (me vaka na veivuke vakailavo mai na Work and Income).

Na Vaka Tautua e veiqaravi vakatabakidua vei ira na lewe ni Pasifika e na vanua raraba, ka rawa na veitaratara kaya e na talevoni naba **0800 825 282** (0800 VAKATA).

E vica na i sau ni veiqaravi vakaoqo?

E dua na i wase levu ni qaravi ni veitokoni ni vakaleqai ni i tuvaki ni yago e sauma taucoko na Tabacakacaka ni Bula. Ia, e na rawa ni ko kerei mo sauma e dua na i wase ni so na veiqaravi.

E tu e so tale na tabana ni veitokoni e na veiqaravi

E tiko e na ruku ni Disability Directory e na i vola dusidusi oqo, na sala ni veitaratara kei na veitabana ni veiqaravi e vakailavotaka na matanitu.

E tiko tale ga e dua na i wasewase e tukuni kina na nomu dodonu mo vakayagataka na veiqaravi ni tabana ni bula.

E tabaki e na veivosa vaka Pasifika na i vola tukutuku oqo.

Na i vola tukutuku ogo

Na i vakarau ni veiqaravi ni Needs Assessment and Service Coordination (NASC)

Kevaka ko tiko e Niu Siladi ka tiko na nomu i vola tara ni tiko, e vakaleqai tu vakabalavu na i tuvaki ni yagomu ka sega ni ko okati e na veiqaravi ni ACC, e na rairai rawa ni soli vei iko na veivuke mai na tabana ni Qaravi ni Veitokoni ni Vakaleqai ni i Tuvaki ni Yago e na Tabacakacaka ni Bula. Na sala vinaka duadua mo kila kina na kena i tukutuku sa i koya na nomu veitaratara kei na i soqosoqo ni Needs Assessment Service Coordination, ka kilai eke me NASC.

Na veivakilaitaki

E rawa ni ko vakatakilai iko vakataki iko se me vakatakilai iko ki na NASC e na vukumu, e dua vei ira ogo kevaka ko vakadonuya:

- lewe ni nomu vuvale se dua na dauveiqaravi
- vuniwai se dua e dau qarava na bula
- e dua na lewe ni soqosoqo e nodra na vakaleqai tu na i tuvaki ni yagodra se i soqosoqo ni lewe ni vanua.

E so na i soqosoqo ni NASC era vinakata me dua na i vola ni veivakilaitaki. Ia, e tu na nodra dui fomu ni veivakilaitaki na i soqosoqo yadua ka rawa ni vakau yani vei iko. E na rairai rawa tale ga ni tabaki na i lavelave ni fomu ni veivakilaitaki mai na komipiuta.

Ko ira e rawa ni soli vei ira na veiqaravi ogo

Ko ira e rawa ni soli vei ira na veiqaravi ogoE virikotora na Tabacakacaka ni Bula na veika me sotavi taumada ni bera ni qai vakasamataki na nomu qaravi e na veitokoni ni vakaleqai na i tuvaki ni yago e vakailavotaka.

E na vakaraitaka vei iko na i soqosoqo ni NASC kevaka ko sa sotava na veika e virikotori.

Au na kunea beka vakacava na NASC e na vanua au vakaitikotiko kina?

Ko na rawa ni kunea na matailalai ni sala ni veitaratara kei na NASC e na vanua ko vakaitikotiko kina e na:

- talevoni e sega ni saumi – **0800 693 342** (0800 NZFDIC)
- na vanua e tabaki kina e na mona livaliva (website) e na **www.moh.govt.nz/moh.nsf/indexmh/disability-contact-nasc**.

Kevaka sa sivia na 65 na nomu yabaki ni bula, e rawa ni soli vei iko na veitokoni ni NASC mai na matabose ni bula ni nomu yasana (DHB).

Kevaka ko sega ni sotava na veika e virikotora na Tabacakacaka ni Bula me baleta na veitokoni e vakailavotaka, e na vukei iko na NASC me qarai e so tale na vanua ko rawa ni vukei mai kina.

Na dikevi ni veika me yaga

E na cakacaka vata kei iko na vakaillesilesi ni NASC e qarava na dikevi ni veika me yaga, me kilai kina na veika me yaga e na nomu qaravi. E wili kina na nomudrau veivosakitaka na veika ko rawa ni cakava vakataki iko, na veivuke sa caka tiko vei iko, na veika ko vinakata mo rawata, kei na mataqali veivuke me rawa kina ni ko rawata na ka ko vinakata. E vakatokai oqo me dikevi ni veika me yaga.

Na dikevi ni so na ka bibi

E na so na gauna, e na vinakati e so tale na i tukutuku matailalai cake me rawa kina ni kilai vinaka na veika me yaga vei iko kei na mataqali veitokoni me soli vei iko. E na vakatakilai iko na NASC vua e dua tale, me vaka e dua e kila vinaka cake na mataqali i yaya mo vakayagataka, ka vakaraitaka na mataqali i yaya e tu me sotava vinaka na nomu qaravi.

Na vakasotari vata ni veiqaravi

Oqo e tarava na dikevi ni veika me yaga. Ko drau na veivosakitaka vata kei koya na kena vakaillesilesi ni NASC na mataqali veitokoni kei na veiqaravi me sotava na veika ko gadreva. E na vola ko koya na veika ko drau veivosakitaka, ka sa na wili oqo me i tuvatuva ni veitokoni me caka vei iko.

E na vakaraitaka vei iko na vakaillesilesi oqo na mataqali veitokoni e tu, kei na veisoqosoqo era rawa ni vukei iko. Ko na rawa ni qai digia na i soqosoqo mo vakayagataka, ia e na vakatau tiko e na i davodavo ni veiqaravi ni i soqosoqo.

E na qai veitaratara na NASC kei na i soqosoqo ko digia me vakaraitaka kina na veiqaravi e dodonu me soli vei iko – me vaka e volai e na i tuvatuva ni veitokoni me caka vei iko.

E na sega ni rawa ni vakailavotaka taucoko na tabana ni Veitokoni e na Veiqaravi ni Vakaleqai na i Tuvaki ni Yago, na veiqaravi e volai e na i tuvatuva ni veitokoni me caka vei iko. Ko rawa ni vakailavotaka vakataki iko e so. E rawa ni veitaratara na i soqosoqo ni NASC kei na dua tale na tabana ni veiqaravi me vukei iko e na ka oqo.

Ko na kerea vakacava na qaravi ni veitokoni ni vakaleqai ni i tuvaki ni yago?

E dodonu me dikevi taumada na veika me ganiti iko ni bera ni kerei na qaravi ni veitokoni ni vakaleqai ni i tuvaki ni yago. E kena i balebale oqo ni dodonu mo drau veitalanoa kei na nomu vuniwai se na tabana e qarava, na Needs Assessment and Support Coordination (NASC), me kilai kina se veitokoni cava e na yaga vei iko. E na qai cakava na nona vakadidike na NASC me kila kina se mataqali veitokoni cava e na yaga, ka vakasalataki iko e na sala vinaka duadua me sotava na veika me yaga vei iko. Ni oti oqori, e na qai vakasotara vata na veiqaravi taucoko me caka vei iko.

Na matailalai ni sala ni veitaratara kei na i soqosoqo ni NASC e na vanua ko vakaitikotiko kina, e tabaki tu e na i wasewase na Disability Directory e na i vola dusidusi oqo.

E na vakarawarawataka na nomu vakaqaqara kevaka ko qiria taumada e dua vei ratou na tabana ni veiqaravi ni Disability Information Advisory Services (DIAS) me vukei iko se na nomu vuvale e na veitaratara kei ira e dodonu mo veitaratara kaya kei na nodra veiqaravi.

- Vaka Tautua – **0800 825 282** (0800 VAKATA)

Na tabana liu e na vanua raraba e qarava tiko na veika me baleta na vakaleqai ni i tuvaki ni yago e na vukudra na lewe ni Pasifika (Pacific Disability Information and Support Services), e yacana na Vaka Tautua. Era tiko ko ira me ra vakasotara na veiqaravi taucoko e caka, e Okaladi, Weligtoni kei Christchurch, ka rawa ni ra soli i tukutuku, i vakasala kei na veitokoni e na veivosa vaka Pasifika.

Oqo na vanua e rawa ni ra vukei mai kina na lewe ni Pasifika kei ira na lewe ni nodra vuvale, e na i vakamacala ni kena qaravi na veitokoni ni vakaleqai ni i tuvaki ni yago:

- Ministry of Health, Disability Support Services – **0800 373 664**
- NZ Federation of Disability Information Centres – **0800 693 342.**

Na veika me yaga e na nomu qaravi

Na veitokoni vei iko kei na nomu vuvale.

E na i wasewase oqo

**Na mataqali veiqaravi cava e
rawa ni soli vei iko kei na
nomu vuvale?**

**Na Veimaroroi e na Gauna ni
Gade Vakalekaleka**

**Na Veitokoni ni Vuvale kei na
Lewe ni Vanua (HCSS)**

**Na Veivuke Vakailavo vei
koya e Veiqaravi**

Na veika me yaga e na nomu qaravi

Na mataqali veiqaravi cava e rawa ni soli vei iko kei na nomu vuvale?

Era dau qaravi vakawasoma e na nodra dui vale ko ira na lewe ni Pasifika e vakaleqai na i tuvaki ni yagodra. Na i naki ni kena bucini na qaravi ni veitokoni ni vakaleqai ni i tuvaki ni yago, me vukei ira e vakaleqai na i tuvaki ni yagodra e na nodra bula e vale, ka tokoni ira e na nodra bula e na veisiga kei na veika me caka e loma ni vale.

Na mataqali veiqaravi lelevu e tu:

- na veimaroroi e na gauna ni gade vakalekaleka
- na veitokoni ni vuvale kei na lewe ni vanua
- na Veivuke Vakailavo vei koya e Veiqaravi.

E vakatau e na mataqali veiqaravi me yaga vei iko na balavu ni gauna ni veiqaravi – mai na vica na aua e na dua na macawa ki na 24 na aua e na veisiga yadua.

Na Veimaroroi e na Gauna ni Gade Vakalekaleka

Na cava na veimaroroi e na gauna ni gade vakalekaleka?

Era na vinakata na vakaleqai tu na i tuvaki ni yagodra me ra bau gade e na so na gauna, ka vaka kina ko ira era veiqaravi tiko e na veigauna taucoko.

Na veimaroroi e na gauna ni gade vakalekaleka e solia vei ira era veiqaravi tiko e na veigauna taucoko e dua na gauna ni vakacegu, ka tarova tale ga na nodra rawa ni nuiqawaqawa. E solia tale ga vei ira e vakaleqai na i tuvaki ni yagodra e dua na rai vou vinaka ka vakabulabulataki tale na yalodra, e na gauna era gade tiko kina ko ira era veiqaravi.

Ve i koya e vakaleqai na i tuvaki ni yagona, e kena i balebale ni rawa ni yaco e dua vei rau na ka oqo:

- e na la'ki qaravi iko e vale e dua tani tale, se
- ko na la'ki tiko vakalekaleka e na dua tale na vanua e rawa ni tomani kina na veitokoni e dodonu me soli vei iko.

E vakatau na ka e caka e na veika ko drau dui gadreva kei koya na nomu dauveiqaravi. E tu e na yasa ni vanua ko vakaitikotiko kina e vica na mataqali vanua ni veimaroroi e na gauna ni gade vakalekaleka ko na rawa ni digidigi mai kina.

E dodonu me vakarautaki na vanua ni gade vakalekaleka me taqomaki iko, mo marautaka na veika e tu wavoliti iko kina, ka ra veiqaravi kina ko ira era na tokoni iko mo vakaitavi e na veika era cakava ko ira ko tiko veimaliwai kaya. Na veiqaravi oqo e vukea na nomudrau semati kei na nomu dauveiqaravi vei ira na vo ni dauveiqaravi e na veitokoni vakaoqo.

E vakaiyalayala na veimaroroi e na gauna ni gade vakalekaleka?

E vakatau e na veika me yaga vei iko kei na mataqali veiqaravi e tu e na vanua ko vakaitikotiko kina, na levu ni i lavo me vakayagataki e na veimaroroi e na gauna ni gade vakalekaleka vei iko kei na nomu dauveiqaravi, kei na nomu vuvale.

E rawa ni tuvai taumada, se me sega ni tuvai e dua na ka, na veigauna me vakayagataki kina na veimaroroi e na gauna ni gade vakalekaleka. Ia, e na vakayagataki na veimaroroi e na gauna ni gade vakalekaleka ni yaco vakasauri e dua na leqa se caka e dua na ka e sega ni namaki.

Na Veitokoni ni Vuvale kei na Lewe ni Vanua (HCSS)

Na cava na Veitokoni ni Vuvale kei na Lewe ni Vanua?

Na veitokoni ni vuvale kei na lewe ni vanua e vukei ira e vakaleqai na i tuvaki ni yagodra me ra tiko ga e na nodra vale. E wili kina na qaravi ni veika me caka e loma ni vale kei na qaravi nei koya e vakaleqai na i tuvaki ni yagona.

E wili vaka veika me caka e loma ni vale na:

- vakasaqa
- savasava, vakamamacataki i sulu ka lobi sara
- sasamaki e dodonu me caka – quaqua, tataviraki, biu vakamaqosa na i yaya.

E wili e na veiqaravi me caka vei koya e vakaleqai na i tuvaki ni yagona na nona vukei me:

- kana se gunu
- vakaisulu se luvaluva
- duri e na mataka se vakarau me moce e na bogi
- sisili se lako ki na vale lailai
- veilakoyaki e loma ni vale.

Na veika me yaga e na nomu qaravi

Ko cei e rawa ni soli vua na qaravi ni veitokoni ni vuvale kei na lewe ni vanua?

E soli na veiqaravi vakaoqo vei ira:

- era se bera ni yabaki 65, ka
- ra okati e na ka e vakatoka na tabana na Disability Support Services Group me vakaleqai ni i tuvaki ni yago, ka
- sa dikevi oti na veika me yaga e na nodra qaravi ka sa kilai mai kina ni dodonu me ra qaravi ka tokoni e vale.

E rawa ni ko qaravi e na veika me caka e vale kevaka e tiko na nomu palasitika ni Community Services. Era na qaravi e vale na gone e vakaleqai na i tuvaki ni yagodra ka ra se bera ni yabaki 16, kevaka sa macala mai na nodra dikevi ni dodonu me ra qaravi e vale, ka tiko vei ira na nodra i tubutubu se ko ira era veisusu na palasitika ni Community Services.

Kevaka ko via kila e so tale na i tukutuku me baleta na Community Services Card kei na kena kerei, taroga vei ratou na Work and Income. E tabaki tu na matailalai ni sala ni veitaratara kei na Work and Income e na ruku ni Disability Directory e na i vola dusidusi oqo.

Na Veivuke Vakailavo vei koya e Veiqaravi

Na cava na Veivuke Vakailavo vei koya e Veiqaravi?

E vakailavotaka na Tabacakacaka ni Bula na Veivuke Vakailavo vei koya e Veiqaravi tiko e na gauna taucoko vei koya e vakaleqai na i tuvaki ni yagona ka sega ni saumi kina, me bau galala mai na nona veiqaravi.

E rawa ni la'ki veisosomitaki e na veiqaravi e dua e dau veitokoni, e na gauna e gade vakalekaleka tiko kina ko koya e dau veiqaravi e na gauna taucoko.

E vukea na saumi nei koya e veitokoni me la'ki veisosomitaki e na veiqaravi, na i lavo ni Veivuke Vakailavo vei koya e Veiqaravi. E vakatau na levu ni aua kei na siga ni veiqaravi me vakailavotaki, e na veika e rau dui gadreva ko koya e qaravi kei koya e veiqaravi.

Ko cei e wili vakadauveiqaravi e na gauna taucoko?

E wili vakadauveiqaravi e na gauna taucoko ko koya (se ko ira) e nona i tavi taumada taudua na qaravi koya e vakaleqai na i tuvaki ni yagona. E dodonu me solia ko koya e sivia na va na aua ni veiqaravi e na veisiga, ka sega ni saumi kina. Ia oqo e dau sivia na dua vei ira na lewe ni Pasifika, ni ra wili kina na i tubutubu, veitacini, kei na mata veiwekani era tiko vata e na dua na vale.

Ko cei e rawa ni wili me dau veitokoni?

E rawa ni soli na i lavo ni Veivuke Vakailavo vei koya e Veiqaravi vua e dua e dau veitokoni, me rawa kina ni bau galala ko koya e qarava tiko e na gauna taucoko e dua e vakaleqai na i tuvaki ni yagona. E rawa ni ra veitokoni ko ira na i tokani, lewe ni vuvale, ko ira era tiko voleka, se ko ira era dau veisosomitaki e na vanua ni veimaroroi me vaka na vale ni malumalumu, me cegu mada e dua e dau veiqaravi kina.

E sega ni dodonu me rau vale vata ko koya e veitokoni kei koya e veiqaravi e na gauna taucoko se ko koya e qaravi tiko. Me vaka oqo: e sega ni rawa me ra wili vaka dau veitokoni ko ira na i tubutubu, veitacini, se dua tale na lewe ni vuvale e tiko vata kei koya e vakaleqai na i tuvaki ni yagona e na dua ga na vale. E sega kina ni rawa me ra saumi mai na i lavo ni Veivuke Vakailavo vei koya e Veiqaravi.

Na gauna cava e sega ni rawa ni vakayagataki kina na Veivuke Vakailavo vei koya e Veiqaravi?

Oqo na veigauna e sega ni rawa ni vakayagataki kina na Veivuke Vakailavo vei koya e Veiqaravi:

- ni cakacaka tiko ko koya e dauveiqaravi e na gauna taucoko
- kevaka e wili me veiqaravi taumada na i tubutubu se i sa nei koya e vakaleqai na i tuvaki ni yagona
- me vukea na nomu vakabulabula ni ko suka mai vale ni bula
- kevaka e rau vakaitikotiko vata e na dua na vanua ko koya e veitokoni kei koya e dauveiqaravi e na gauna taucoko.

E na vakaevei beka na nomu saumi i vakacavacava kevaka ko saumi tiko mai na Veivuke Vakailavo vei koya e Veiqaravi (Carer Support Subsidy)?

E na so na gauna, ko na saumi i vakacavacava e na kemu i sau mai na i lavo ni veivuke vei koya e veiqaravi. E na vakatau tiko oqo ena veika tale e so me baleti koya e veiqaravi vakatabakidua tiko.

Ke vinakati e so tale na i vakamacala kei na i vakasala me baleta na saumi i vakacavacava, veitaratara kei na tabana ni vakacavacava (Inland Revenue). Kevaka ko saumi tiko mai na Work and Income, e rawa ni ratou solia vei iko e so tale na i vakamacala. Na sala ni veitaratara kei na veitabana oqo e tiko e na ruku ni Disability Directory e na i vola dusidusi oqo.

Na veika me yaga e na nomu qaravi

Ko na kerekere vakacava?

Ni bera ni kerei na qaravi ni veitokoni ni vakaleqai ni i tuvaki ni yago, e dodonu me sa dikeva oti na i soqosoqo ni NASC e na vanua ko vakaitikotiko kina, na veika me yaga e na nomu qaravi.

E rawa ni ko drau veivosakitaka kei na nomu vuniwai na veika e na yaga vei iko, ka na qai tukuna ko koya na veika oqori ki na i soqosoqo ni NASC e na vanua ko vakaitikotiko kina. E na qai dikeva na NASC na veika me yaga e na nomu qaravi, ka vakasalataki iko e na mataqali veiqaravi vinaka duadua me sotava na ka me yaga vei iko. Kevaka e laurai ni dodonu me soli vei iko na veiqaravi oqori, e na qai vakarautaka ka vakasotara vata na NASC na veiqaravi taucoko me caka. E na so na gauna, e na rawa vei nomu vuniwai me vakaraitaka vei iko ni tu na Veivuke Vakailavo vei koya e Veiqaravi.

Ke vinakati e so tale na i tukutuku:

E tiko e na ruku ni Disability Directory e na i vola dusidusi oqo, na veisoqosoqo ni NASC e na vanua ko vakaitikotiko kina.

E rawa tale ga ni vukei iko na DIAS mo veitaratara kei na i soqosoqo ni veiqaravi e na donu vinaka me ratou qaravi iko:

- Vaka Tautua – **0800 825 282** (0800 VAKATA)
- Ministry of Health, Disability Support Services – **0800 373 664**
- NZ Federation of Disability Information Centres – **0800 693 342**.

MO KILA TIKO: Kevaka ko sa okati tiko e na veiqaravi ni ACC e na vakaleqai ni i tuvaki ni yago, e na sega ni soli vei iko na veiqaravi oqo. Ia, e rawa ni vakailavotaka na ACC na qaravi ni veitokoni ni vakaleqai ni i tuvaki ni yago; taroga vei ratou na veivuke cava e rawa ni ratou solia vei iko:

- ACC – **0800 101 996**.

Na nomu vale

Na veitokoni e na bula veimaliwai kei ira na lewe ni vanua (na vale, na i lavo kei na veilakoyaki).

E na i wasewase oqo

**Na cava na Qaravi ni Veitokoni
ni Bula Veimaliwai kei ira na
Lewe ni Vanua?**

**E rawa ni veivuke na
Work and Income?**

Na cava na Qaravi ni Veitokoni ni Bula Veimaliwai kei ira na Lewe ni Vanua?

Veitokoni e so na lewe ni Pasifika e vakaleqai na i tuvaki ni yagodra, e daumaka sara veitokoni kei ira na nodra vuvale me ra tiko veimaliwai kei ira na lewe ni vanua ni sega ni duidui mai na nodra tiko e na nodra dui vale.

E vakailavotaka na Tabacakacaka ni Bula na qaravi ni veitokoni veitokoni e vakaleqai na i tuvaki ni yagodra ka ra sega ni via tiko vata kei ira na lewe ni nodra vuvale, ia era vinakata na veitokoni me rawa ni ra tiko ga vakataki ira. Na mataqali veiqaravi e soli eke e vakatokai me qaravi ni veitokoni ni bula veimaliwai kei ira na lewe ni vanua.

Na qaravi ni veitokoni ni bula veimaliwai kei ira na lewe ni vanua e rawa kina veitokoni e vakaleqai na i tuvaki ni yagodra me ra:

- okati vata kei ira na lewe ni vanua
- cakava vakataki ira na veika e rawa ni ra cakava
- vakatulewa e na veika me baleti ira
- lewa vakataki ira na nodra bula
- vakaraitaka na nodra nanuma me baleta na veiqaravi
- okati ira na lewe ni nodra vuvale e na ka era cakava kevaka era vinakata me vaka kina.

E tu e rua na mataqali veiqaravi lelevu veitokoni:

- e vakaleqai na i tuvaki ni nodra vakasama kei ira
- e vakaleqai e dua na tiki ni yagodra se na nodra rai kei na rogo ka.

E vakacava na i lakolako ni veiqaravi oqo?

E vakailavotaka na Tabacakacaka ni Bula na qaravi ni veitokoni ni bula veimaliwai kei ira na lewe ni vanua, veitokoni:

- sa vakaleqai tu vakabalavu na i tuvaki ni yagodra ka:
  - o ra se bera ni yabaki 65 (e rawa ni soli veitokoni era yabaki 65 se sivia na veiqaravi oqo kevaka era a sa qaravi tiko mai kina ni bera ni ra yabaki 65)
  - o vakailavotaka na Tabacakacaka ni Bula na kena dikeva na i soqosoqo ni NASC na veika me yaga e na nodra qaravi, ka laurai ni ganiti ira vinaka na veitokoni ni bula veimaliwai kei ira na lewe ni vanua
  - era sega ni okati e na veiqaravi ni ACC.

E vakailavotaka na Tabacakacaka ni Bula na veivale me ra wasea vata ko ira e vakaleqai tu na i tuvaki ni yagodra. E na tiko na nodra dui rumu yadua ka levu na veivale oqo e rawarawa na kena curumi.

E vuqa vei ira na tiko e na veivale vakarautaki vakaoqo, era solia na nodra veivakabauti vua e dua e rawa ni tutaki ira, vukei ira me ra kila vinaka na veika e yaco tiko, vukea na nodra vakatulewa, kei na nodra rawata na bula veimaliwai kei ira e vakaleqai tale ga na i tuvaki ni yagodra. E vakatau na lewa mo tiko e na vale vakarautaki se e na nomu vale, na ka e vakaleqai e na i tuvaki ni yagomu, na vanua ko via tiko kina, kei na mataqali veitokoni e dodonu me soli vei iko ka tu e na vanua mo tiko kina.

Ni ko sa la'ki tiko e na dua na i tikotiko vakarautaki, ko na sainitaka na veidinadinati me baleta na nomu tiko e na i tikotiko oqori. E tuvani kina na i tavi me qarava na i tikotiko ni veiqaravi kei na i tavi nei koya e la'ki tiko kina. E vakamatailalaitaki tale ga kina na mataqali veiqaravi e na soli, na veika me saumi kei koya me sauma.

Na qaravi ni veitokoni ni bula veimaliwai kei ira na lewe ni vanua e soli e na loma ni 24 na aua e na dua na siga kevaka e gadrevi me vaka kina, ka wili kina:

- na tuvai ni ka me laukana kei na kena vakasaqari
- na qaravi ni bula ni yago me vaka na sisili, savati ni ulu se masi bati
- cakacaka ni loma ni vale me vaka na savasava, sasamaki kei na veika vakaoqori
- vulici ka sotavi e so na ka vovou
- na veilakoyaki ka cakava e so na ka me vaka na curu e na i soqosoqo ni veitokoni kei na veimaliwai kei ira na lewe ni vanua
- vukei iko e na nomu la'ki raici vuniwai, dau cavu bati, lako ki na vale ni veikoti se baqe.

Na cava e dau yaco e na veisiga yadua e na i tikotiko vakarautaki?

E na vuqa na i tikotiko vakarautaki, ko na kana vata kei ira era tiko vata kei iko, ka cakava vata na veika e so me vaka na sarava e na TV e dua na porokaramu ko dou digia vata, se digia vata na vanua cava mo dou gade kina e na mua ni macawa.

E tu tale ga na nomu dodonu mo cakava vakataki iko e so na ka, mo tomana tiko ga na veika ko dau taleitaka, kei na veitaratara kei ira na nomu i tokani. Ko ira yadua era tiko e na veivale vakarautaki oqo, era na cakava na nodra dui i tuvatuva ni veika era vinakata me ra rawata – na ka ko via cakava ka mo rawata sara. Era na tiko beka e so na lewe ni nomu vuvale se so era veiqaravi e na i tikotiko tale e so, ka ra rawa ni veivuke e na vakarautaki ni mataqali i tuvatuva vakaoqo.

Na nomu vale

E rawa ni tiko e na nomu i tuvatuva na veika oqo:

- na cava e na yaco e na veika ko tuvana mo rawata e na loma ni dua na gauna lekaleka mai oqo se gauna balavu sara, me vaka na nomu veitaratara tiko ga kei na nomu i sa, se kei ira ko dau kauwaitaki ira
- me ra tu na nomu i tokani era rawa ni sikovi iko
- vulica e so na ka vou kei na vakaqacacotaki tiko ga ni nomu i vakarau vakavanua kei na nomu bula vakayalo
- na sala ni kena tokoni ka dikevi tale na nomu i tuvatuva
- na nodra vakaitavi na nomu vuvale kei na mata veiqaravi tale e so e na nomu i tuvatuva
- na yaca i koya e na tokoni iko mo tosoya tiko ga na veika ko tuvana mo rawata.

Ko cei e na sauma kei na cava e saumi?

E na vakailavotaka na Tabacakacaka ni Bula na veiqaravi oqo, ia e tu na ka mo na sauma.

Kevaka ko saumi tiko mai na Work and Income, e na tikici tani e dua na i lavo me saumi kina na veiqaravi oqo. Ko na taura na vo ni i lavo e dodonu me soli vei iko ka vakatokai oqo me nomu Personal Allowance, me saumi kina na veika me yaga vei iko me vaka na i sulu, sovu ni sili/i masi ni bati/wainimate ni masi bati, pepa ni volavola, i vola e dau tabaki vakagauna kei na veika ni veivakamarautaki.

E na vakaevei beka ke veisau na veika e yaga e na nomu qaravi?

E na raica e na veiyabaki ko koya e vakasotara vata tiko na veiqaravi e caka tiko vei iko, ni se vakamuri dodonu tiko ga na i vakarau ni nomu qaravi. E dau vakayacori vou e na veiya tolu na yabaki na dikevi ni veika me yaga e na nomu qaravi.

Kevaka sa veisau na veika me yaga vei iko, e na vakasalataki iko ko koya na vakailesilesi e vakasotara vata tiko na veiqaravi e caka vei iko, mo toki ki na dua tale na i tikotiko vakarautaki me ganiti iko vinaka cake. Kevaka e mani vinakati mo toki, ko na sega ni toki me yacova ni dou sa veivosakitaka vakavinaka kei na nomu vuvale, ko koya e dau tutaki iko kei na vakailesilesi ni NASC, ka vakadonuya vata na nomu toki.

Kerea e dua ko rawa ni vakabauta me tiko e na nomudou veivosaki.

Kevaka e sega ni donu vei iko e dua na ka, tukuna vakadodonu. E nomu dodonu mo vakaraitaka na nomu kudru. (Raica na kena i vakamacala e na i wasewase ni 'Nomu Dodonu'-'Your Rights', e na drau ni pepa 45 e na i vola dusidusi oqo).

E na vakevei beka kevaka ko tiko e na vale ni malumalumu?

Kevaka e sauma na Tabacakacaka ni Bula mo tiko e na vale ni malumalumu se vale ni bula, e na tautauvata vinaka na nomu qaravi kei na nomu dodonu eke, kei na nomu tiko maliwai ira na lewe ni vanua.

E na vakasamataki taucoko sara na veika me baleta na veivanua ko rawa ni tiko kina kei na mataqali veitokoni me soli vei iko, ni bera ni lewai mo toki ki na vale ni malumalumu.

E na vakaevai beka ke'u la'ki curu ki vale ni bula?

Kevaka ko la'ki curu ki vale ni bula, ko na taura tiko ga na nomu i votavota me vaka e dau caka tiko, vakavo ga kevaka e sivia na 13 na macawa na nomu tiko e vale ni bula.

E na sauma tiko ga na Tabacakacaka ni Bula na veiqaravi e dau caka tiko vei iko me va na macawa, ka sauma na veimama (50%) ni levu ni i lavo e dau saumi me 10 tale na macawa. Kevaka ko se tiko ga e vale ni bula ni oti na gauna oqori, e rau na qai veivosakitaka na i soqosoqo ni NASC kei koya e qaravi iko tiko, na veika me caka. E na levu na gauna, e rawa ni ko lesu tale ki na vanua ko a tiko kina ni bera na nomu curu ki vale ni bula.

E rawa ni veivuke na Work and Income?

E rawa ni vakaraitaka vei iko na Work and Income na mataqali veitokoni vakailavo e rawa ni soli vei iko. Me vaka oqo, e rawa ni vakayagataki na i votavota e na vuku ni vakaleqai na i tuvaki ni yago, me vukea na saumi ni:

- lako vei vuniwai
- wainimate
- veika tale e so me saumi baleta na vakaleqai ni i tuvaki ni yago.

Qiria na talevoni naba **0800 559 009** se raica na vanua e tabaki kina e na mona livaliva (website) e na **www.workandincome.govt.nz** se la'ki raica e dua na vakaillesilesi e na vale ni volavola ni Work and Income e na vanua ko vakaitikotiko kina.

Na nomu vale

Ko na kerekere vakacava?

Me dikevi taumada na veika me yaga e na nomu qaravi ni bera na kerekere.

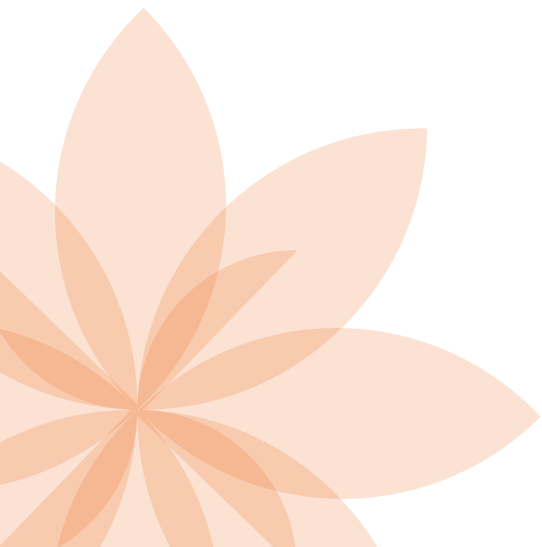
E rawa ni ko veivosakitaka kei na i soqosoqo ni NASC e na vanua ko vakaitikotiko kina me caka oqo. E na qai vakaraitaka vei iko na NASC na mataqali veitokoni e ganiti iko vinaka duadua ka vakarautaka na i tovo ni veiqaravi me caka vei iko.

Ke vinakati e so tale na i tukutuku, veitaratara kei:

- na i soqosoqo ni NASC e na vanua ko vakaitikotiko kina (raica e na i wasewase ni Disability Directory, drau ni pepa naba 49)
- Vaka Tautua (DIAS) – **0800 825 282** (0800 VAKATA)
- Ministry of Health, Disability Support Services – **0800 373 664**
- NZ Federation of Disability Information Centres – **0800 693 342**.

MO KILA TIKO: Kevaka ko sa okati tiko e na veiqaravi ni ACC e na vakaleqai ni i tuvaki ni yago, e na sega ni soli vei iko na veiqaravi oqo. Ia, e dau vakailavotaka na ACC na qaravi ni veitokoni ni vakaleqai na i tuvaki ni yago. Taroga vei ratou na veivuke cava e rawa ni ratou solia vei iko:

- ACC – **0800 101 996**.

Na veika e tu wavoliti iko

E tukuni vakacaca e na i wasewase oqo na i yaya vinaka e rawa ni vakayagataki kei na veiqaravi e sala vata kaya, me vukei ira e vakaleqai na i tuvaki ni yagodra e na nodra bula e vale kei na vanua era vakaitikotiko kina.

E na i wasewase oqo

Na i yaya cava e tu me vakayagataki kei na veiqaravi cava e sala vata kaya?

Na i yaya me vakayagataki e na veiyabaki taucoko ni bula

Na veisau me caka e vale

Na mataboko kei na sega ni rai vinaka

Na didivara kei na kena sega ni rogoci vinaka na ka

Na veisautaki ni veika e na motoka

Na veika e tu wapoliti iko

Na i yaya cava e tu me vakayagataki kei na veiqaravi cava e sala vata kaya?

E vakaleqai tiko beka na nomu rai kei na rogo ka, na yagomu na nomu vakasama, se vakaleqai e dua na ka e na vuku ni nomu yabaki ni bula? E na rawa ni soli vei iko na i yaya vinaka mo vakayagataka, se vakailavotaki na veisau me caka e na veika e tu wapoliti iko me vukea na nomu taqomaki kei na nomu tiko vakataki iko.

Na i yaya me vakayagataki se na veisau me caka, e dodonu me vukei iko vakatabakidua me rawa ni ko tara ka cakava na veika me baleta na nomu bula e na veisiga.

E na vakatau e na veika e yaga mo qaravi kina kei na veika me baleta na nomu bula, na mataqali veivuke me soli vei iko.

Ogo na veiyaya vinaka e tu kei na veiqaravi e sala vata kaya:

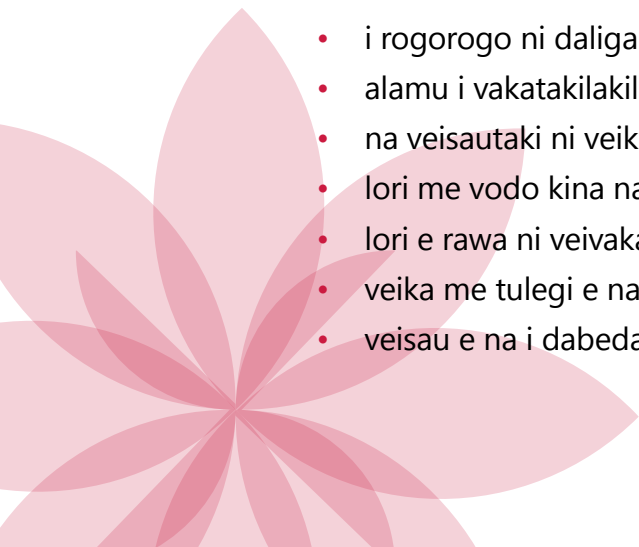
- dabledabe vakaqiqi
- qiqi ni veilakoyaki e vakabai ka vakaitautauri
- i titoko ni veilakoyaki
- i dabledabe ni sili
- na i yaya ni veivakarewataki.

Na veisau e vale me vaka na:

- i cabecabe/sirosiro ni dabledabe vakaqiqi
- vakarabailevutaki ni katuba
- na bai me i tautauri ni liga
- vale ni sili e rawa ni vakaqiqici kina na i dabledabe vakaqiqi
- na mataqali bai ni veitaqomaki (sega ni bai e vakayagataki raraba).

Na veika me vakayagataki e na veitaratara kei na so tale na i yaya:

- matailoilo
- i rogorogo ni daliga
- alamu i vakatakilakila ni kubou me laurai rawarawa
- na veisautaki ni veika e na motoka
- lori me vodo kina na i dabledabe vakaqiqi
- lori e rawa ni veivakarewataki
- veika me tulegi e na liga
- veisau e na i dabledabe kei na beleti ni tataqomaki.

Na i yaya me vakayagataki kei na ka me veisautaki

Na veika me caka me rawa kina ni tauri na i yaya kei na veisau me caka:

E dredre vei iko se dua na lewe ni nomu vuvale, me cakava e so na ka e dau caka e na veisiga ni vakaleqai tu na i tuvaki ni yago.

Veivosakitaka kei na dua e kena dau, me mai dikeva na veika me yaga e na nomu qaravi.

E na cakava na nona i tavi ko koya na vakaillesilesi oqori, ka rawa ni ko vakatovolea na i vakavakayagataki ni so na i yaya, se mo drau veivosakitaka na veisau e rawa ni caka e na nomu vale.

Mo drau duavata kei koya na vakaillesilesi e na ka me ganiti iko vinaka.

E na qai vakauta ko koya na i vola kerekere ki na tabana na Accessable se Enable New Zealand kevaka:

- ko okati e na veitokoni ni Tabacakacaka ni Bula
- e laurai ni dodonu mo vakayagataka e so na i yaya se veisautaki e so na ka e vale.

E rawa ni vakarautaka vei iko na i yaya me vakayagataki se na veisau me caka na Accessable se Enable New Zealand.

E i tavi ni Accessable se Enable New Zealand me vakadonuya na veivakailavotaki me veiraurau vinaka na kena i sau kei na sotavi ni veika me yaga sara vei iko.

E dau sega ni vakadonui e so na kerekere – drau veivosakitaka kei koya na kena dau e na dikevi ni veika me yaga e na nomu qaravi, e so tale na sala ni veitokoni e tu.

E soli na i yaya mo vakayagataka tiko e na loma ni gauna taucoko e vinakati kina, ka sega ni soli vakadua me nomu. Me vakasukai tale na i yaya (vakavo ga na i rogorogo ni daliga) ni sa oti na kena yaga vei iko. E na vakarautaka na Accessable se Enable New Zealand na kena la'ki kau mai.

Na veika e tu wavoliti iko

E tauri vakacava na i yaya oqo?

Me dikeva taumada e dua na kena dau na veika me yaga e na nomu qaravi.

E kena i balebale oqo ni na vakaqara ko koya na veisala e tu me vukei iko mo cakava na i tavi e dau qaravi e na veisiga. Ni ko vukei koya na vakaillesilesi oqo, e na qai rawa vua me digia na i yaya e rawa ni taqomaki iko, me rawa tale ga ni ko bula vakataki iko e nomu vale, e na nomu cakacaka se vuli, se na nomu qarava e dua e tiko vakararavi vei iko.

E duidui na nodra cakacaka ko ira era dau dikeva na veika me yaga e na veiqaravi. E so e cakacaka vaka occupational therapist, physiotherapist, speech language therapist, audiologist, kei na dikevi ni rai kei na rogo ka. E rawa ni vukei iko na matabose ni bula ni yasana (district health board), i soqosoqo ni NASC se na nomu vuniwai, mo veitaratara kei na dua vei ira oqo.

Ni kerei na veivakailavotaki ni Tabacakacaka ni Bula, e na vakauta ko koya e dikeva na veika me yaga e na veiqaravi ki na tabana ni Tabacakacaka ni Bula e qarava na soli ni i yaya me vakayagataki; ko ya ki na Accessable (kevaka ko tiko e Okaladi se Northland) se Enable New Zealand (kevaka ko tiko e na dua tale na vanua e Niu Siladi). Raica na Disability Directory e na i vola dusidusi oqo na sala ni veitaratara.

Na cava na nodrau i tavi na Accessable kei na Enable New Zealand?

E rau ciqoma ka dikeva na Accessable kei na Enable New Zealand, na kerekere me baleta na i yaya me vakayagataki, me vaka e vakauta kina na kena dau e na dikevi ni veika me yaga e na veiqaravi. Kevaka e vakadonui na kerekere e rau na solia na i yaya me vakayagataki.

E rau dikeva na kerekere me vakadeitaka ni sa vakasamataki taucoko sara na mataqali veitokoni kei na i yaya mo vakayagataka. E caka oqo me rawa kina ni soli vei iko na i yaya me ganiti iko ka yaga tale ga vei iko.

E levu e dau soli vei ira na i yaya me ra vakayagataka ni oti ga na kena vakadonui na nodra kerekere. Ia na kena kau yani vei iko e na vakatau e na kena vinakati sara vakatotolo mo vakayagataka na i yaya (ni vakatautauvatataki kei na nodra gagadre e so tale), ke vinakati mo vakatovolea taumada na i vakavakayagataki ni i yaya, kei na totolo ni nodrau solia na tabana e rua oqo na i yaya e vinakati.

E rau na vakavinakataka ka qarava vinaka na i yaya na Accessable kei na Enable New Zealand, ka la'ki kauta mai vei iko ni sa oti na nomu vakayagataka.

Ko cei mo veitaratara kaya?

E na vukei iko na i soqosoqo ni NASC e na vanua ko vakaitikotiko kina, mo veitaratara kei ira e dodonu mo veitaratara kaya kei ina nodra veiqaravi.

Ke vinakati e so tale na i vakamacala, e rawa ni ko veitaratara kei na:

- Accessable (kevaka ko tiko e Okaladi se Northland) – **0508 001 002** se raica na vanua e tabaki kina e na mona livaliva (website), e na **www.accessable.co.nz**
- Enable New Zealand (kevaka ko tiko e na taudaku kei Okaladi vata kei Northland) – **0800 171 981** se raica na vanua e tabaki kina e na mona livaliva (website) e na **www.disabilityfunding.co.nz**

E rawa tale ga ni vukei iko na Disability Information Advisory Service (DIAS) mo veitaratara kei ira e dodonu mo veitaratara kaya kei na nodra veiqaravi:

- Vaka Tautua – **0800 825 282** (0800 VAKATA)
- Enable Information – **0800 362 253**
- NZ Federation of Disability Information Centres – **0800 693 342.**

Raica na i wasewase ni Disability Directory e na i vola dusidusi oqo, kevaka e vinakati e so tale na i vakamacala.

Na veika e tu wapoliti iko

Na i yaya me vakayagataki e na veiyabaki taucoko ni bula

Na mataqali i yaya cava?

Na i yaya me vaka na i:

- dabedabe vakaqiqi
- i dabedabe ni sili
- qiqi ni veilakoyaki e vakabai ka vakaitautauri
- titoko ni veilakoyaki.

Ko cei e rawa ni caka e nona vale na veisau?

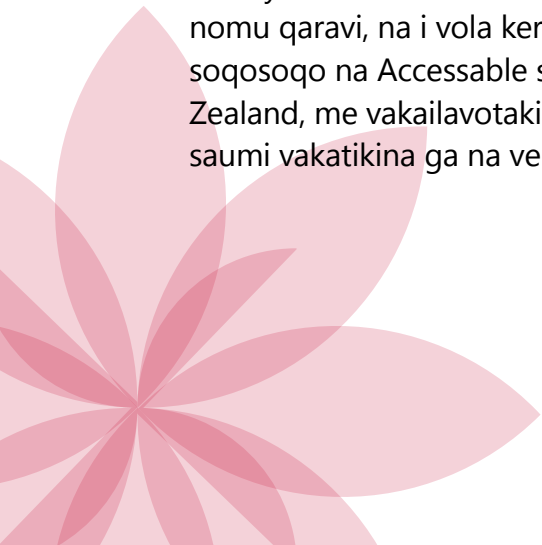
E na vakasamataki na kena soli na veiqaravi oqo vei ira:

- e nanumi ni na vakaleqai tu na i tuvaki ni yagodra me sivia na ono na vula
- era sega ni rawa ni cakava vinaka vakataki ira e so na ka me dau caka e na veisiga
- era sega ni okati e na veiqaravi ni ACC
- era tiko e Niu Siladi ka tiko na nodra i vola tara ni tiko (se lako mai na dua tani na vanua e tiko na nodrau veidinadinati kei Niu Siladi e na veivakailavotaki).

Ko na kerekere vakacava?

E dodonu mo veitaratara kei na dua e dau dikeva na veika me yaga e na veiqaravi (occupational therapist) me la'ki dikeva na veika me yaga e na nomu qaravi.

Kevaka e dodonu mo qaravi, e na vakauta ko koya e dikeva na veika me yaga e na nomu qaravi, na i vola kerekere ki na i soqosoqo na Accessible se Enable New Zealand, me vakailavotaki taucoko se saumi vakatikina ga na veika e vinakati.

Oqo na veika e rau na cakava na i soqosoqo oqo:

- dikeva na i vola kerekere ka raica ni sa vakasamataki tauocoko sara na veitokoni kei na i yaya e rawa ni vakayagataki e na nomu qaravi
- solia na i yaya me vakayagataki
- vakarautaka na kena vakavinakataki na i yaya.

Ko cei e sauma?

E na sauma taucoko na Tabacakacaka ni Bula e levu na i yaya me vakayagataki, kevaka sa vakadonui na nomu kerekere.

Ko cei mo veitaratara kaya?

E na vukei iko na i soqosoqo ni NASC e na vanua ko vakaitikotiko kina, mo veitaratara kei ira e dodonu mo veitaratara kaya kei ina nodra veiqaravi.

Ke vinakati e so tale na i vakamacala, e rawa ni ko veitaratara kei na:

- Accessable (kevaka ko tiko e Okaladi se Northland) – **0508 001 002** se raica na vanua e tabaki kina e na mona livaliva (website), e na **www.accessable.co.nz**
- Enable New Zealand (kevaka ko tiko e na taudaku kei Okaladi vata kei Northland) – **0800 171 981** se raica na vanua e tabaki kina e na mona livaliva (website) e na **www.disabilityfunding.co.nz**

E rawa tale ga ni vukei iko na Disability Information Advisory Service (DIAS) mo veitaratara kei ira e dodonu mo veitaratara kaya kei na nodra veiqaravi:

- Vaka Tautua – **0800 825 282** (0800 VAKATA)
- Enable Information – **0800 362 253**
- NZ Federation of Disability Information Centres – **0800 693 342**.

Raica na i wasewase ni Disability Directory e na i vola dusidusi oqo, kevaka e vinakati e so tale na i vakamacala.

Na veika e tu wapoliti iko

Na veisau me caka e vale

E na vinakati me veisautaki e so na ka e loma ni vale e na nomu tokoni, ni na vukeyi iko mo rawa ni cakava e so na ka ko dau sega ni rawa ni cakava e liu, se me vakarawarawataka na ka ko cakava.

Na mataqali veisau cava e na caka?

E wili e na veisau me caka na:

- i cabecabe/sirosiro ni dabedabe vakaqiqi
- vakarabailevutaki ni katuba
- na bai me i tautauri ni liga
- vale ni sili e rawa ni vakaqiqici kina na i dabedabe vakaqiqi
- na mataqali bai ni veitaqomaki (sega ni bai e vakayagataki raraba).

Ko cei e rawa ni caka e nona vale na veisau?

E soli na veiqaravi vakaoqo vei ira:

- e vakaleqai na i tuvaki ni yagodra me sivia na ono na vula
- era sega ni rawa ni cakava vinaka vakataki ira na veika me caka e na veisiga
- era sega ni okati e na veiqaravi ni ACC
- era tiko e Niu Siladi ka tiko na nodra i vola tara ni tiko (se lako mai na dua na tale na vanua e tiko na nodrau veidinadinati kei Niu Siladi e na veivakailavotaki).

Ko cei e sauma?

Kevaka e sivia na \$200 (wili kina na GST) na i sau na veisau e caka me baleti ira na gone era se bera ni yabaki 15 ka vakaleqai tu nai tuvaki ni yagodra, ko na sega ni sauma. Kevaka e vinakati mo sauma e dua na kena i wase, e na cakacakataka na Work and Income na ka mo sauma ni caka na veisau me baleti ira sa sivia na yabaki 15.

E i yalayala e cake na \$15,334 (wili kina na GST) me vakayagataki e na veisau e gadrevi me vakarawarawataka na nomu veicuruyaki mai tuba ki vale, ka wili kina na lako mai na dua na taba ni vale ki na dua tale. Ia, e sega ni yalani vakaoqo e so tale na veisau e caka me vaka na vakarabailevutaki ni katuba kei na vale ni sili e rau tautauvata na kena buturara kei na kena katuba.

E na sega ni vakailavotaka na Tabacakacaka ni Bula na:

- veisau e caka kevaka e lailai mai na \$200 na kena i sau (wili kina na GST)
- i ukuuku malumu ni vale (me vaka na i latilati kei na ibe ni buturara)
- vakavinakataki ni veika raraba
- veisau e caka e na vuku ni cakacaka, bula veimaliwai se veika vakailavo
- na veisau e caka ni se bera ni vakadonui na kena vakailavotaki.

Ko cei mo veitaratara kaya?

E na vukei iko na i soqosoqo ni NASC e na vanua ko vakaitikotiko kina, mo veitaratara kei ira e dodonu mo veitaratara kaya kei ina nodra veiqaravi.

Ke vinakati e so tale na i vakamacala, e rawa ni ko veitaratara kei na:

- Accessable (kevaka ko tiko e Okaladi se Northland) – **0508 001 002** se raica na vanua e tabaki kina e na mona livaliva (website), e na **www.accessable.co.nz**
- Enable New Zealand (kevaka ko tiko e na taudaku kei Okaladi vata kei Northland) – **0800 171 981** se raica na vanua e tabaki kina e na mona livaliva (website) e na **www.disabilityfunding.co.nz**

E rawa tale ga ni vukei iko na Disability Information Advisory Service (DIAS) mo veitaratara kei ira e dodonu mo veitaratara kaya kei na nodra veiqaravi:

- Vaka Tautua – **0800 825 282** (0800 VAKATA)
- Enable Information – **0800 362 253**
- NZ Federation of Disability Information Centres – **0800 693 342**.

Raica na i wasewase ni Disability Directory e na i vola dusidusi oqo, kevaka e vinakati e so tale na i vakamacala.

**Na veika e tu
wavoliti iko**

Na mataboko kei na sega ni rai vinaka

E rawa ni solia na Tabacakacaka ni Bula na i yaya me ra vakayagataka na mataboko kei ira era sega ni rai vinaka, se veivuke vakailavo e na nodra tokoni.

Na mataqali i yaya cava soti?

Na i yaya me vaka na:

- matailoilo
- na gacagaca ni mona livaliva me vukea na wiliwili
- titoko ni veilakoyaki.

Ko cei e rawa ni soli vua na i yaya vakaoqo se na kena veivuke vakailavo?

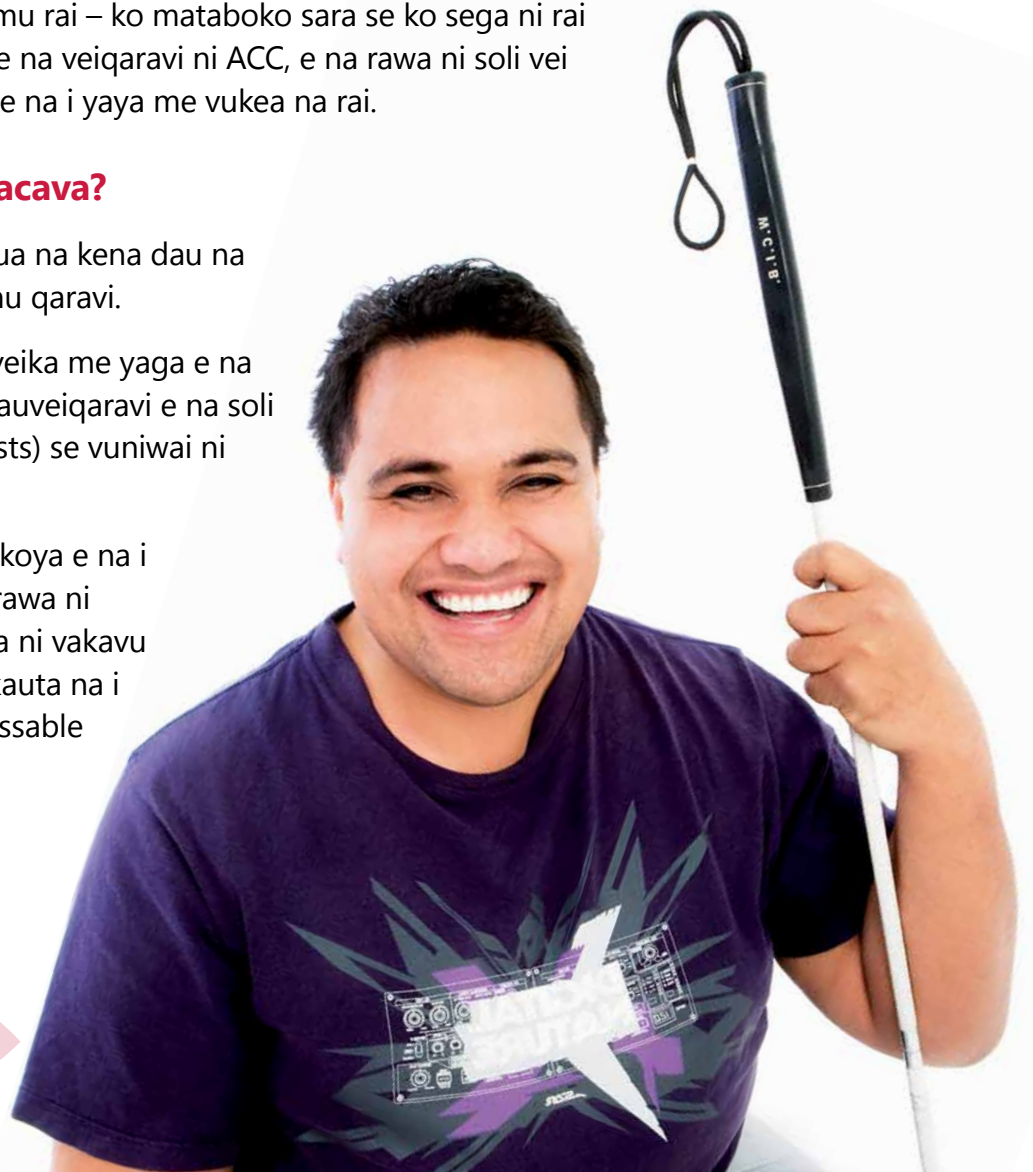
Kevaka ko lewe ni vanua ko Niu Siladi se tiko na i vola tara ni nomu tiko, ka vakaleqai na nomu rai – ko mataboko sara se ko sega ni rai vinaka, ka sega ni okati e na veiqaravi ni ACC, e na rawa ni soli vei iko na mataqali veivuke e na i yaya me vukea na rai.

Ko na kerekere vakacava?

Me dikeva taumada e dua na kena dau na veika me yaga e na nomu qaravi.

Ko ira era na dikeva na veika me yaga e na veiqaravi, era na rairai dauveiqaravi e na soli ni matailoilo (optometrists) se vuniwai ni mata.

E na vakasalataki iko ko koya e na i yaya vinaka duadua ko rawa ni vakayagataka ka na sega ni vakavu leqa vei iko. E na qai vakauta na i vola kerekere ki na Accessable se Enable New Zealand.

Ko cei e sauma?

E vakailavotaka na Tabacakacaka ni Bula na i yaya me vakayagataki. Ia, e na rawa ni ko kerei mo sauma e dua na kena i wase.

Na veivuke vakilavo e na nodra matailoilo na gone

E rawa tale ga ni soli na veivuke vakailavo me vukea na i sau ni nodra matailoilo na gone yabaki 15 ka lako sobu, e vakaleqai na nodra rai.

Ia me dikeva na veika me yaga ko koya na kena dau ni bera ni qai soli na veivuke oqo.

Kevaka e tiko na nomu palasitika ni Community Services se High Use Health, e na solia na Tabacakacaka ni Bula na veivuke me rauta e \$287.50 (wili kina na GST*), me vukea na i sau ni kena la'ki dikevi vakavuniwai na mata ka voli na matailoilo, vei ira na gone yabaki 15 ka lako sobu.

E tava e cake e \$51.11 (wili kina na GST*) me baleti ira na gone e gadrevi me ra vakayagataka na matailoilo nodra na qase. E soli tale ga na i lavo vata oqo me baleta na matailoilo kei na kena vakavinakataki kevaka e veiveisau tiko vakatotolo na i tovo ni rai nei luvemu, se kevaka e matareva.

Ni ko la'ki raici koya e qarava na matailoilo, tukuna vua ni tiko na i lavo e tava tale e cake e na veivuke oqo.

E na vukei iko ko koya e qarava na matailoilo se ko vuniwai ni mata mo vakalewena na fomu ni kere veivuke vakailavo ka vakauta. Ia ko na sauma na vo ni ka me saumi.

Kevaka e vinakati me veisautaki na nodra matailoilo na gone, e na rawa ni kerei tale na veivuke vakailavo ni sa oti e 12 na vula.

Kevaka e sega ni rawa ni soli vei iko na veivuke vakailavo oqo, la'ki veivosakitaka kei na Work and Income mo dinau mai kina kei na nomu sausaumi lesu, se kere veitokoni ki na i soqosoqo ni lewe ni vanua e na vanua ko vakaitikotiko kina.

* E rawa ni veisau na i sau e vakaraitaki tiko e ke.

Na veika e tu wavoliti iko

Ko cei mo veitaratara kaya?

E na vukei iko na i soqosoqo ni NASC e na vanua ko vakaitikotiko kina, mo veitaratara kei ira e dodonu mo veitaratara kaya kei ina nodra veiqaravi.

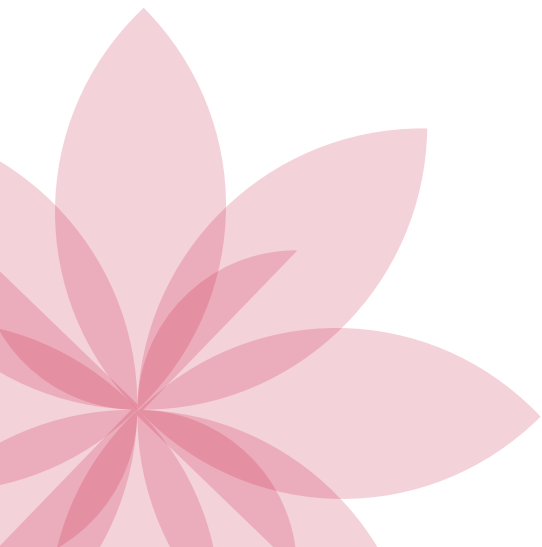
Ke vinakati e so tale na i vakamacala, e rawa ni ko veitaratara kei na:

- Royal New Zealand Foundation of the Blind – 0800 243 333
- Accessable (kevaka ko tiko e Okaladi se Northland) – **0508 001 002** se raica na vanua e tabaki kina e na mona livaliva (website), e na **www.accessable.co.nz**
- Enable New Zealand (kevaka ko tiko e na taudaku kei Okaladi vata kei Northland) – **0800 171 981** se raica na vanua e tabaki kina e na mona livaliva (website) e na **www.disabilityfunding.co.nz**

E rawa tale ga ni vukei iko na Disability Information Advisory Service (DIAS) mo veitaratara kei ira e dodonu mo veitaratara kaya kei na nodra veiqaravi:

- Vaka Tautua – **0800 825 282** (0800 VAKATA)
- En able Information – **0800 362 253**
- NZ Federation of Disability Information Centres – **0800 693 342**.

Raica na i wasewase ni Disability Directory e na i vola dusidusi oqo, kevaka e vinakati e so tale na i vakamacala.

Na didivara kei na kena sega ni rogoci vinaka na ka

Na didivara kei na sega ni rogoci vinaka na kaE rawa ni tokoni ira era didivara se sega ni rogoca vinaka na ka na Tabacakacaka ni Bula, ka solia na i yaya vou ni veivuke.

Na mataqali i yaya cava?

Na i yaya me vaka na:

- i rogorogo ni daliga
- alamu ni vakatakilai leqa e raici rawarawa ka yavalavala.

Na veika e tu wapoliti iko

Ko okati e na vakailavotaki ni i yaya me vukea na rogo ka?

E vakaraitaki koto oqo e ra na veiwasewase e na vakailavotaka taucoko na Tabacakacaka ni Bula na nodra qaravi, kei na levu ni veivuke e rawa ni solia.

Wasewase	Na veivakailavotaki
<ul style="list-style-type: none"> Ko ira era se bera ni vuli Ko ira na gone kei na cauravou se gone yalewa – era vuli e na paraimari, sekeniri, se vuli torocake me yacova na yabaki 21. 	<p>Saumi taucoko na i sau ni i rogorogo ni daliga.</p>
<p>Ko ira na uabula:</p> <ul style="list-style-type: none"> sa dede sara na gauna e leqa tu kina na nodra rogoca na ka me tekivu mai na gauna era gone kina, se e tekivu vakasauri na nodra sega ni rogoca vinaka na ka e na gauna era sa qase tu kina, se e rua na leqa era sotava tiko (me vaka na dredre ni rogoca na ka kei na leqa ni vakasama). 	<p>E na saumi taucoko na nodra i rogorogo ni daliga na uabula era tiko e na i wasewase oqo, veitalia ga kevaka e sega ni tiko vei ira na palasitika ni Community Services.</p>
<p>Ko ira na uabula era:</p> <ul style="list-style-type: none"> cakacaka tiko (me sivia na 30 na aua e na dua na macawa) se vuli tiko e na gauna taucoko (sivia na yabaki 21), se cakacaka sega ni saumi (me sivia na 20 na aua e na dua na macawa), se qarava tiko e na gauna taucoko e dua e vakararavi tiko vua. 	<p>E na saumi taucoko na nodra i rogorogo ni daliga na uabula era tiko e na i wasewase oqo kevaka e tiko na nodra palasitika ni Community Services.</p> <p>E \$511.11 (wili tiko kina na GST*) na veivuke e soli me baleta na i rogorogo ni daliga, vei ira e sega ni tiko na nodra palasitika ni Community Services.</p> <p>Me kilai tiko – e soli na veivuke vakailavo vakayadua e na veiono na yabaki.</p>
<p>Ko ira na uabula era:</p> <ul style="list-style-type: none"> sega ni cakacaka e na gauna taucoko, se sega ni vuli tiko e na gauna taucoko, se sega ni cakacaka me sega ni saumi (me sivia na 20 na aua e na dua na macawa), se sega ni qarava tiko e na gauna taucoko e dua e vakararavi tiko vua, ka sega ni vereverea na veika era gadreva me vaka e tukuni toka e cake. 	<p>Na veivuke vakailavo e rawa ni soli e \$511.11 (wili tiko kina na GST*).</p> <p>Me kilai tiko – e soli na veivuke vakailavo vakayadua e na veiono na yabaki.</p>

Me nanuni tiko: E na sega ni vakailavotaka na Tabacakacaka ni Bula (MOH) na nodra qaravi ko ira era sa qaravi tiko mai na Veterans Affairs se ACC.

* E rawa ni veisau na i sau e vakaraitaki tiko e ke.

E soli vakacava vei iko na i rogorogo ni daliga?

E dodonu me dikeva taumada na daligamu kei na nomu rawa ni rogo ka e dua na kena dau (audiologist) e lewe ni nodra i soqosoqo na vuniwai ni daliga (New Zealand Audiologist Society), ka cakacaka tiko e na matabose ni bula e na nomu yasana (district health board) se dua na vanua e qaravi kina na daliga e taukena ko koya. Kevaka ko la'ki raica e dua e dau qarava na daliga ka nona na vanua ni veiqaravi, ko na sauma na i sau ni nomu laurai kei na vakarautaki ni i rogorogo e daligamu.

E na dikeva na veika me yaga e na nomu qaravi ko koya e dau qarava na veika me baleta na daliga (audiologist), lewa na i rogorogo ni daliga se i yaya cava tale me vukeya na nomu rogo ka, ka vakauta na i vola kerekere ni veivakailavotaki ki na tabana ni Tabacakacaka ni Bula (MOH) e qarava na soli ni yaya me vukeya na rogo ka.

E rau na cakava na veika oqo:

- dikeva vakavinaka na kerekere taucoko me vakadeitaka ni sa vakasamataki taucoko sara na mataqali i yaya e rawa ni vakayagataki
- solia na i rogorogo ni daliga kei na so tale na i yaya
- vakarautaka na kena vakavinakataki na i rogorogo ni daliga kei na so tale na i yaya e vakailavotaki taucoko se vukeya na kena saumi.

Ko cei mo veitaratara kaya?

E na vukeya iko na i soqosoqo ni NASC e na vanua ko vakaitikotiko kina, mo veitaratara kei ira e dodonu mo veitaratara kaya kei ina nodra veiqaravi.

Ke vinakati e so tale na i vakamacala, e rawa ni ko veitaratara kei na:

- Accessable (kevaka ko tiko e Okaladi se Northland) – **0508 001 002** se raica na vanua e tabaki kina e na mona livaliva (website), e na **www.accessable.co.nz**
- Enable New Zealand (kevaka ko tiko e na taudaku kei Okaladi vata kei Northland) – **0800 171 981** se raica na vanua e tabaki kina e na mona livaliva (website) e na **www.disabilityfunding.co.nz**

E rawa tale ga ni vukeya iko na Disability Information Advisory Service (DIAS) mo veitaratara kei ira e dodonu mo veitaratara kaya kei na nodra veiqaravi:

- Vaka Tautua – **0800 825 282** (0800 VAKATA)
- Enable Information – **0800 362 253**
- NZ Federation of Disability Information Centres – **0800 693 342**.

Raica na i wasewase ni Disability Directory e na i vola dusidusi oqo, kevaka e vinakati e so tale na i vakamacala.

Na veika e tu wapoliti iko

E rawa ni vakailavotaki e so tale na i yaya?

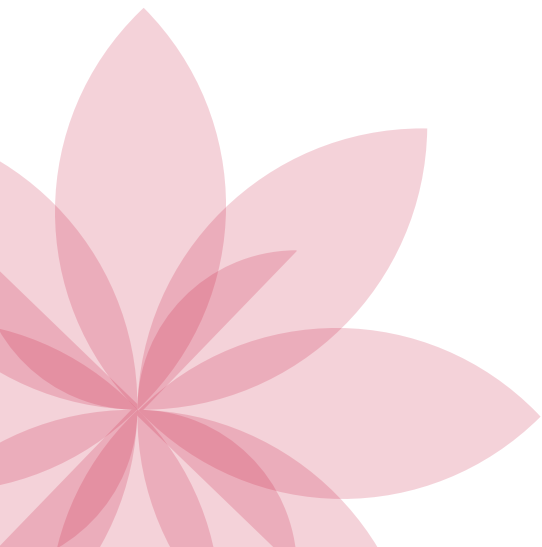
Kevaka ko gadreva e so na i yaya me yaga vakatabakidua e na nomu cakacaka, vuli, se na nomu tiko taqomaki e nomu vale, e rawa ni ko vukei vakailavo e na i sau ni veiyaya tale oqori. E wili kina na misini ni vakau i vola e na livaliva (fax machine) kei na alamu ni vakaraitaki leqa e raici rawarawa ka yavalavala me vaka na i vakatakilakila ni kubou kei na lali ni katuba. (E na sega ni vakailavotaki na talevoni e rogo levu na kena taqiri kei na alamu ni kubou ka vakayagataki raraba tu e na gauna oqo.)

Era rawa ni dikeva na i yaya vakaoqo ko ira na vuniwai ni daliga (audiologists), ko ira era veiqaravi e na tabana oqo (hearing therapists), kei ira era vakasotara vata tiko na veiqaravi me soli mai na i soqosoqo ni didivara, na Deaf Aotearoa.

E tu beka e so tale na tabana ni veiqaravi me baleta na leqa ni rogo ka?

Na i soqosoqo na Deaf Aotearoa e tutaka na kena vakatakilai raraba na veika me baleta na didivara, na vakayagataki ni liga e na veivosaki, ka veiqaravi e na kedra maliwa na lewe ni vanua e na porokaramu ni vuli kei na vakadewataki ni veivosaki e vakayagataki kina na liga. E rawa ni ra cakacaka vata kei iko me vukea na kena soli vei iko na i yaya e gadrevi. Ke vinakati e so tale na i vakamacala, qiria na talevoni naba **09 828 3282**.

E soli wale na veiqaravi e na vakaleqai ni rogo ka (Hearing Therapy Services) ka vakailavotaka na Tabacakacaka ni Bula. Ko ira na kena dauveiqaravi era vakatokai me ra 'hearing therapists'. Era rawa ni dikeva na veika e gadrevi me baleta na nomu rogo ka, solia vei iko na i tukutuku me baleta na i rogorogo ni daliga kei na i yaya tale e so, vakavulici iko mo cakava na ka, ka vukea na kena kau mai vei iko na i yaya mo vakayagataka. Ke vinakati e so tale na i vakamacala, qiria na talevoni e sega ni saumi e na naba **0800 008 011**.

Na veisautaki ni veika e na motoka

E na rawa ni sauma na Tabacakacaka ni Bula na veisau me caka e na nomu motoka me vukea na nomu draivataka, na nomu vodoka se siro mai kina, baleta ni vakaleqai tu na i tuvaki ni yagomu.

Na mataqali i yaya cava?

Na i yaya me vaka na:

- lori me vodo kina na i dabedabe vakaqiqi
- lori ni veivakarewataki se
- veika me tulegi e na liga
- veisautaki ni dabedabe kei na beleti ni tataqomaki.

Ko cei e rawa ni veisautaki e dua na ka e na nona motoka?

E na caka na veisau e na motoka kevaka:

- e rawa ni vakaleqai tiko na i tuvaki ni yagomu me sivia na ono na vula
- ko sega ni rawa ni cakava vinaka vakataki iko e so na veika me dau caka e na veisiga
- ko sega ni okati e na veiqaravi ni ACC
- ko tiko e Niu Siladi ka tiko na i vola tara ni nomu tiko (se ko lako mai na dua na vanua tani e tiko na nodrau veidinadinati kei Niu Siladi me baleta na veivakailavotaki)
- e dodonu mo draivataki iko mo la'ki cakacaka se vuli, se mo kauta e dua e vakararavi vei iko me vakataki ira na gone e vakaleqai na i tuvaki ni yagodra.

E vica wale sara na gauna e na solia kina na Tabacakacaka ni Bula na i lavo me voli kina na mataqali motoka e rawa ni qai mai veisautaki.

Ko na kerekere vakacava?

E dodonu mo veivosakitaka me mai dikeva na veika me yaga e na nomu qaravi e dua na kena dau (occupational therapist). Kevaka e laurai ni gadrevi dina na veiqaravi oqo, e na kerekere ko koya e na vukumu.

Kevaka ko sega ni okati e na veiqaravi vakaoqo, e na tukuni vei iko e so tale na sala ni veilakoyaki me vaka era vakayagataka na lewe ni vanua raraba, tekesi e vakarawarawataka na veilakoyaki, se na kere veivuke mai na so tale na i soqosoqo ni veiqaravi.

Na veika e tu wapoliti iko

Ko cei e sauma?

Kevaka sa vakadonui na nomu kerekere, e dau kena i vakarau me sauma taucoko na Tabacakaca ni Bula na i sau ni veisau e caka e na nomu motoka.

Ko cei mo veitaratara kaya?

E na vukei iko na i soqosoqo ni NASC e na vanua ko vakaitikotiko kina, mo veitaratara kei ira e dodonu mo veitaratara kaya kei ina nodra veiqaravi.

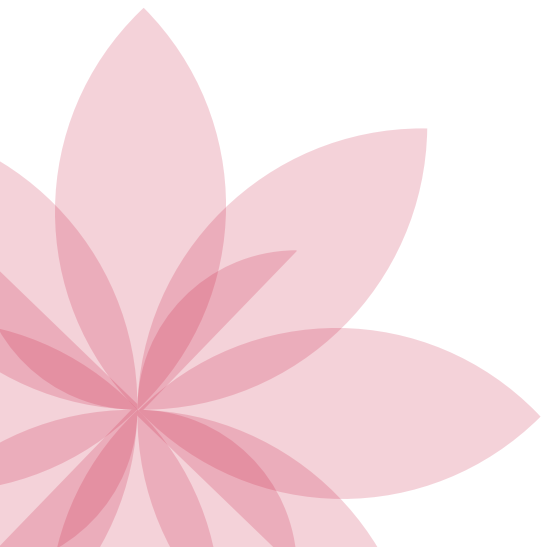
Ke vinakati e so tale na i vakamacala, e rawa ni ko veitaratara kei na:

- Accessable (kevaka ko tiko e Okaladi se Northland) – **0508 001 002** se raica na vanua e tabaki kina e na mona livaliva (website), e na **www.accessable.co.nz**
- Enable New Zealand (kevaka ko tiko e na taudaku kei Okaladi vata kei Northland) – **0800 171 981** se raica na vanua e tabaki kina e na mona livaliva (website) e na **www.disabilityfunding.co.nz**

E rawa tale ga ni vukei iko na Disability Information Advisory Service (DIAS) mo veitaratara kei ira e dodonu mo veitaratara kaya kei na nodra veiqaravi:

- Vaka Tautua – **0800 825 282** (0800 VAKATA)
- Enable Information – **0800 362 253**
- NZ Federation of Disability Information Centres – **0800 693 342**.

Raica na i wasewase ni Disability Directory e na i vola dusidusi oqo, kevaka e vinakati e so tale na i vakamacala.

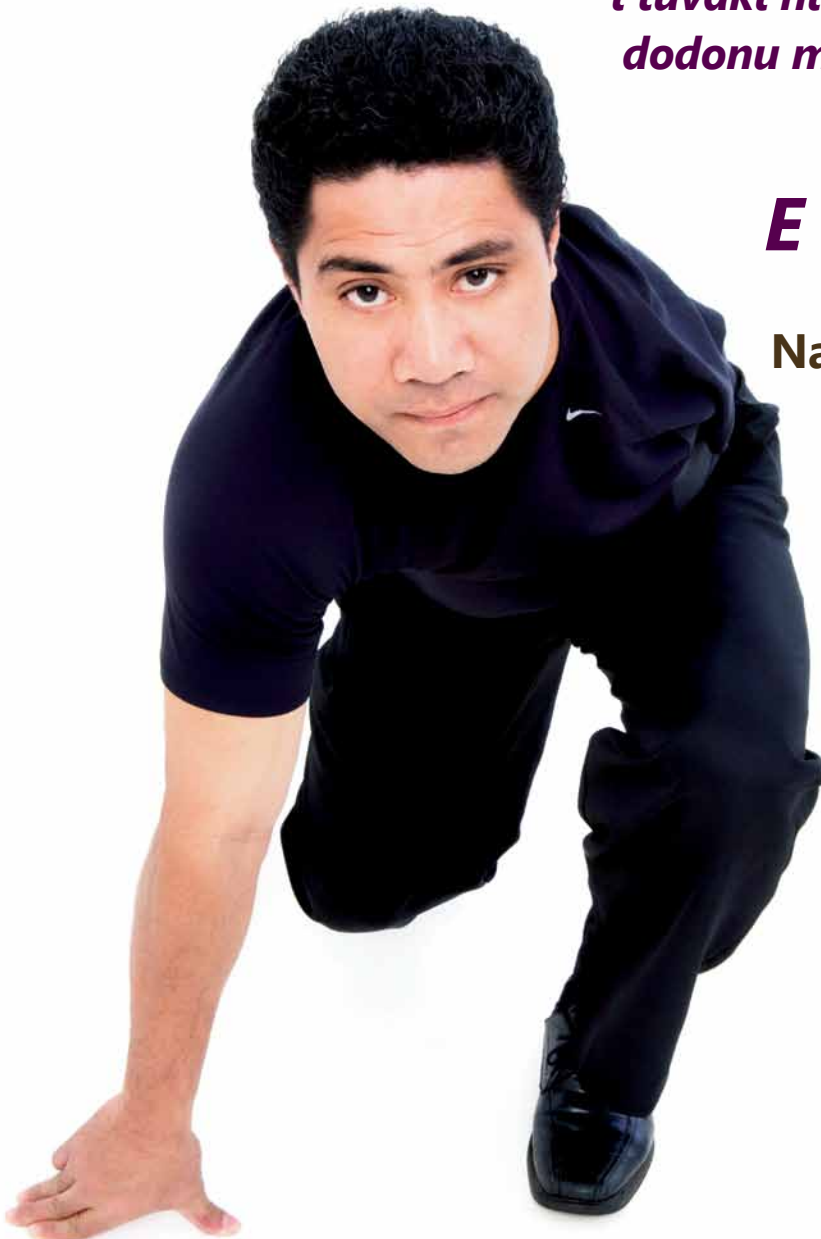
Na nomu dodonu

E kauwaitaki vakalevu na nomu bula ka vaka kina na veika me yaga vei iko.

Kevaka ko nanuma ni ko sega ni qaravi tiko e na vakarokoroko e dodonu me caka vei iko, se ko sega ni marautaka na veiqaravi ni Tabacakacaka ni Bula se na i soqosoqo ni veitokoni ni vakaleqai ni i tuvaki ni yago e qaravi iko tiko, e nomu dodonu mo vakaraitaka na nomu kudru.

E na i wasewase ogo

Na vakaraitaki kudru me baleta na qaravi ni veitokoni ni vakaleqai ni i tuvaki ni yago e vakailavotaka na Tabacakacaka ni Bula

**Na nomu
dodonu**

Na vakaraitaki kudru me baleta na qaravi ni veitokoni ni vakaleqai ni i tuvaki ni yago e vakailavotaka na Tabacakacaka ni Bula

E tiko na ka ko kudruraka me baleta na tokoni ni veiqaravi e caka tiko vei iko ni vakaleqai tu na i tuvaki ni yagomu.

Ko ira era veiqaravi

Tovolea mo tukuna taumada ki na i soqosoqo ni veiqaravi na veika ko sega ni marautaka.

Na Tabana ni Veitokoni Raraba (Advocacy Service) e na Vale ni Volavola ni Komisina ni Bula kei na Vakaleqai ni i Tuvaki ni Yago (Health and Disability Commissioner's Office), e rawa ni tokoni iko e na.

E na talevoni e sega ni saumi – **0800 555 22 050**

Fax – **0800 278 77678**

Email – **advocacy@hdc.org nz**

**Vakadodonu sara ki na Vale
ni Volavola ni Komisina
ni Tabana ni Bula kei na
Vakaleqai ni i Tuvaki ni Yago**

E na talevoni e sega ni saumi –
0800 11 22 33

**Vakadodonu sara ki na
Tabacakacaka ni Bula (tabana ni
Disability Support Services)**

E na talevoni e sega ni saumi – **0800 373 664**
(0800 DSD MOH)

Fax – **0800 000 838**

Email – **dsdcomplaints@moh.govt.nz**

Na i matai ni ka me caka

Kevaka e basika e dua na leqa se dua na ka ko nuiqawaqawataka me baleta na veiqaravi e caka tiko vei iko e na vuku ni vakaleqai ni i tuvaki ni yagomu, vakaraitaka taumada ki na i soqosoqo e qaravi iko tiko.

Kevaka ko gadreva na veivuke e na ka oqo, veitaratara kei na:

Health and Disability Commissioner's Advocacy Service

- e na talevoni e sega ni saumi – **0800 11 555 050**
- fax – **0800 278 77678**
- email – **advocacy@hdc.org.nz**

E dodonu me tiko e na i soqosoqo e qaravi iko tiko e dua na na i davodavo ni vakaraitaki kudru.

Na i karua ni ka me caka

Kevaka e sega ni rawa vei iko mo vakaraitaka na nomu kudru ki na i soqosoqo e veiqaravi tiko vei iko, e rawa ni ko qiria na vale ni volavola ni Komisina ni Bula kei na Leqa ni i Tuvaki ni Yago:

- e na talevoni e sega ni saumi – **0800 11 22 33**.

Kevaka ko kudruvaka na qaravi ni veitokoni e na vakaleqai ni i tuvaki ni yago e vakailavotaka na Tabacakacaka ni Bula, ka sega ni rawa ni ko vakaraitaka ki na i soqosoqo e veiqaravi tiko vei iko, e rawa ni ko vakaraitaka vakadodonu sara ki na Tabacakacaka ni Bula:

- e na talevoni e sega ni saumi – **0800 373 664** (0800 DSD MOH) ka tabaka na naba 2
- fax – **0800 000 838**
- email – **dsdcomplaints@moh.govt.nz**

Na nomu i dusidusi

Me vukea na nomu vakaqara na veitokoni e na veiqaravi ni vakaleqai na i tuvaki ni yago ka vakailavotaka na Tabacakacaka ni Bula, sa tabaki koto ogo na matailalai ni sala ni veitaratara kei na veisoqosoqo ni veiqaravi era rawa ni vuke iko, e na yasa ni vanua ko tiko kina.

E na i wasewase ogo

Na i Tukutuku me baleta na Veiqaravi ni Vakaleqai na i Tuvaki ni Yago (Disability Information Service)

Na veisoqosoqo ni NASC e dikeva na veika me yaga e na veiqaravi kei na vakasotari vata ni veiqaravi e caka

---

Na veisoqosoqo e qarava na i Yaya me Vakayagataki kei na Veika me Veisautaki

---

E so tale na veiqaravi ni Matanitu kei ni veitabana e qarava

Na nomu i dusidusi

- Na i Tukutuku me baleta na Veiqaravi ni Vakaleqai na i Tuvaki ni Yago (Disability Information Services)

E na rairai rawa vei ira na veisoqosoqo oqo me ra solia vei iko na i tukutuku kei na i vakasala me baleta na vanua ko rawa ni kere veivuke kina e na vuku ni vakaleqai ni i tuvaki ni yago. E so na veiqaravi e caka vakaisoqosoqo ni dua ga na yasa ni vanua, ka so era veitaratara kei ira na veisoqosoqo tale e so e na vanua raraba e na veiwasetaki ni i tukutuku.

National

Altogether Autism – www.altogetherautism.org.nz

Phone 0800 273 463

Autism NZ – www.autismnz.org.nz

Phone 0800 288 476 (0800 AUTISM) **Email** info@autismnz.org.nz

CCS Disability Action – www.ccsdisabilityaction.org.nz

Phone 0800 227 200 **Email** info@ccsdisabilityaction.org.nz

Carers NZ – www.carers.net.nz

Phone 0800 777 797 **Email** info@carers.net.nz

Deaf Aotearoa New Zealand – www.deaf.org.nz

PO Box 15770, New Lynn, 1836-1848 Great North Road, Auckland 0640

Phone 09 8283282 **Email** national@deaf.org.nz

Disability Information Centres – www.weka.net.nz

These centres are locally based and they offer advice, information and referral services. For more information visit the website.

Hearing Association, NZ – www.hearing.org.nz

Phone 0800 233 445

IHC – www.ihc.org.nz

Phone 0800 442 442

National Foundation for the Deaf – www.nfd.org.nz

205 Parnell Rd, Auckland 1052

Phone 0800 867446 **Email** enquiries@nfd.org.nz

NZ Federation of Disability Information Centres – www.nzfdic.org.nz

PO Box 1091, Invercargill 9840

Phone 0800 693 342 **Email** admin@nzfdic.org.nz

Please note: Not all services are noted.

For help finding the service closest to you contact Vaka Tautua 0800 825 282 (0800 VAKATA).

Parent to Parent NZ – www.parent2parent.org.nz

Free phone 0508 236 236

People First New Zealand Inc (Wellington) – www.peoplefirst.org.nz

Te Aro, Wellington 6011

PO Box 9199, Marion Square, Wellington 6141

Phone 04 381 3242 **Free phone** 0800 693 342

Fax 04 381 3242 **Email** mail@peoplefirst.org.nz

Royal New Zealand Foundation of the Blind – www.rnzfb.org.nz

Phone 0800 24 33 33 **Email** general@rnzfb.org.nz

Vaka Tautua – www.vakatautua.co.nz

Phone 0800 825 282

Auckland

PO Box 11 202, Level 3, 15 Sultan St, Ellerslie 1542 **Phone** 09 589 1922

3/34 Te Pai Place, Henderson **Phone** 09 836 6534

Wellington

PO Box 50389, 6 Hagley St, Porirua 5240 **Phone** 04 237 1096

Christchurch

PO Box 19950, 163 Worcester St, Woostan 8241 **Phone** 03 363 0766

North Island

Coromandel Independent Living Trust – www.cilt.org.nz

Tiki House Tiki Road, Coromandel 3506

PO Box 25 Coromandel 3543

Phone 07 866 8358 **Fax** 07 866 8358 **Email** cilt@cilt.org.nz

Disabilities Resource Centre Trust (Bay of Plenty) – www.drct.co.nz

141-143 King Street, Whakatane 3120

PO Box 528, Whakatane 3158

Phone 07 307 1447 **Fax** 07 307 0229 **Email** information@drct.co.nz

Disability Information and Equipment Centre (Wellington) –

www.diec.co.nz

15a Ngahina Street, Paraparaumu 5032

PO Box 23, Paraparaumu 5254

Phone 04 298 2914 **Free phone** 0800 434 746

Fax 04 298 2941 **Email** info@diec.co.nz

Disability Information Service Centre (Hutt Valley)

Unit 6, 5 Britannia Street, Petone, Lower Hutt 5012

PO Box 33 390, Petone, Lower Hutt 5046

Phone 04 586 9788 **Free phone** 0800 693 342

Fax 04 586 9789 **Email** discwlgtn@xtra.co.nz

Na nomu i dusidusi

Disability Resource Centre (DRC) Auckland Inc –

www.disabilityresource.org.nz

PO Box 24-042, 14 Erson Ave, Royal Oak, Auckland 1345

Phone 09 625 8069 **Email** reception@disabilityresource.org.nz

Enable Information (Palmerston North) – www.weka.net.nz

69 Malden Street, Roslyn, Palmerston North 4414

PO Box 4547, Palmerston North 4442

Phone 06 353 5800 **Free phone** 0800 17 19 81

Fax 06 353 5876 **Email** info@enable.co.nz

Information 4 Disability (Hawke's Bay)

Level 1 Community House, 62 Raffles Street, Napier 4110

PO Box 506, Napier 4140

Phone 06 835 0781 **Fax** 06 835 0421 **Email** dithb@xtra.co.nz

LIFE Unlimited – Hamilton – www.life.nzl.org

20 Palmerston Street, Hamilton 3204

PO Box 146, Waikato Mail Centre, Hamilton 3240

Phone 07 839 5506 **Free phone** 0800 008 011 **Fax** 07 834 9982 **Email** info@life.nzl.org

LIFE Unlimited Disability Resource Centre Tairawhiti

(Tairawhiti–Gisborne) – www.life.nzl.org

326 Kahutia Street, Gisborne 4010

PO Box 1125, Gisborne 4040

Phone 06 863 2836 **Fax** 06 867 9354 **Email** jillm@life.nzl.org

LIFE Unlimited Disability Resource Centre (Tauranga) – www.life.nzl.org

50 Chadwick Road, Greerton, Tauranga 3112

Free phone 0800 008 011 **Phone** 07 571 6351 **Fax** 07 571 6341 **Email** mary@life.nzl.org

NorthAble (Northland) – www.northable.org.nz

40 John St, Whangarei 0110

Phone 09 430 0988 **Free phone** 0508 637 200

Fax 09 438 9468 **Email** rosalie@northable.org.nz

Rotorua Disability Resource Centre

1452a Hinemoa Street, Rotorua 3010

PO Box 1795, Rotorua 3040

Phone 07 349 2513 **Free phone** 0800 008 011 **Fax** 07 350 2367 **Email** viviennew@life.nzl.org

Taranaki Disabilities Information Centre Trust

"Kimiora", 28 Young St, New Plymouth 4310

PO Box 5015, Westown, New Plymouth 4343

Phone 06 759 0019 **Fax** 06 759 0029 **Email** info@taranakidic.org.nz

Thames/Hauraki Health and Disability Resource Centre Trust

104 Redwood Lane, Thames 3500

Phone 07 868 7099 **Fax** 07 869 0404 **Email** dsgthames@gmail.com

Yes Disability Resource Centre

3 William Laurie Place, North Shore City

PO Box 301397, Albany 0752, North Shore City

Phone 09 414 5360 **Fax** 09 414 5361 **Email** info@yesdisability.org.nz

South Island

Disabilities Resource Centre Queenstown (Southland) –

www.drcqueenstown.co.nz

Retail Centre, Unit 29, 159 Gorge Road, Queenstown 9300

Free phone 0800 372 786 **Phone** 03 409 0900

Fax 03 409 0628 **Email** info@drcqueenstown.co.nz

Disabilities Resource Centre Southland Inc (Invercargill) –

www.drscsouth.co.nz

192 Spey St, Invercargill 9810

P O Box 1091, Invercargill 9840

Phone 03 214 5000 **Fax** 03 218 2694 **Email** info@drscsouth.co.nz

Disability Information Centre (Otago) – www.disabilityinfo.co.nz

Community House, 283 Moray Place, Dunedin 9016

Phone 03 471 6152 **Fax** 03 471 6159 **Email** dis.dn@xtra.co.nz

Disability Information Service (Canterbury) – www.disinfo.co.nz

314 Worcester St, Christchurch 8011

PO Box 32-074, Linwood, Christchurch 8147

Phone 03 366 6189 **Fax** 03 379 5939 **Email** dis@disinfo.co.nz

Workstar Village Community Trust (Nelson) – www.workstar.co.nz

70 Waimea Road, Nelson 7010

Free phone 0800 693 342 **Phone** 03 546 9206

Fax 03 548 9347 **Email** penny@workstar.co.nz

**Na veisoqosoqo ni NASC e dikeva
na veika me yaga e na veiqaravi**

Na nomu i
dusidusi

kei na vakasotari vata ni veiqaravi e caka

E solia na konitaraki na Tabacakacaka ni Bula vei ira na i soqosoqo ni NASC, me ra cakacaka e na kedra maliwa na vakaleqai tu na i tuvaki ni yagodra, me ra vukei me laurai ka kilai na veika me yaga vei ira, ka vakamacalataka na mataqali veitokoni e tu me baleta na nodra qaravi.

Location

NASC organisations

Northland

NorthAble (Northland Disabilities Resource Centre) – www.northable.org.nz

Matapuna Hauora
40 John Street, Whangarei 0110
Phone 09 430 0988 **Fax** 09 438 9468

Auckland

Taikura Trust – www.taikura.org.nz

Level 2, 19 Charles St, PO Box 23 054, Hunters Corner Auckland 2155
Phone 09 278 6314 or 0800 824 587 (0800 TAIKURA)
Fax 09 278 6315 **Email** info@taikura.org.nz

Waikato Tairawhiti

LIFE Unlimited Charitable Trust

20 Palmerston Street, Hamilton 3204
PO Box 146, Hamilton
Phone 07 839 5506 **Fax** 07 834 9982

Disability Support Link

Level 2, Monckton Bldg, Rostrevor St, Hamilton
PO Box 9201, Hamilton 3240
Phone 07 839 1441 **Fax** 07 839 1225

Bay of Plenty (Tauranga)

Support Net Kupenga Hao Ite Ora

510 Cameron Rd, Tauranga
PO Box 2121, Tauranga 3140
Phone 07 577 3309 **Fax** 07 571 0277 **Mobile** 021 754 474

Bay of Plenty (Whakatane)

Support Net Kupenga Hao Ite Ora

Stewart St, Whakatane 3120
PO Box 241, Whakatane 3158
Phone 07 306 0986 **Fax** 07 306 0987

**Bay of Plenty
(Rotorua)**

Support Net Kupenga Hao Itē Ora

Level 3, 1143 Haupata St, Rotorua
PO Box 3010, Rotorua 3046
Phone 07 349 4213 **or** 0800 262 477 **Fax** 07 349 3555

Taranaki

Access Ability Taranaki

Level 1, 36 Devon Street West, Kings Building, New Plymouth
PO Box 115, New Plymouth 4340
Phone 06 758 0700 **Fax** 06 758 5201

Hawke's Bay

Options Hawke's Bay

Cnr McLeod and Omahu Rd, Hastings
PO Box 9014, Hastings 4156
Phone 06 870 7485 **Fax** 06 870 7481

Wanganui

Access Ability Wanganui

244 Victoria Ave, Wanganui 4500
Phone 06 348 8411 **Fax** 06 348 0166

**Manawatu
Tararua
Horowhenua**

Supportlinks

69 Malden Street, Palmerston North
PO Box 188, Palmerston North 4440
Phone 06 353 5899 **or** 0800 221 411 **Fax** 06 353 5874

Wairarapa

Focus

26 Chapel St, Masterton 5810
PO Box 96, Masterton 5840
Phone 06 946 9813 **Fax** 06 946 9826

**Wellington
Kapiti**

LIFE Unlimited

5 Bouverie St, Petone 5012
PO Box 33-145, Petone 5046
Phone 04 569 3102

Capital Support

Level 3 Guardian House, Cobham Court, Porirua 5022
PO Box 50-137, Porirua 5240
Phone 04 237 2570 **Fax** 04 237 2571

**Nelson
Marlborough**

Support Works

1 Harley St, Nelson 7010
Phone 0800 244 300 **Fax** 03 546 3983

Na nomu i dusidusi

Canterbury

LifeLinks

205 Salisbury St, Christchurch 8013

PO Box 2379, Christchurch 8140

Phone 03 365 9593 **Fax** 03 365 5244

Client groups Under 65 DSS/Mental Health

Otago Southland

Access Ability Otago/Southland

L1, 10 George St, Dunedin 9016

PO Box 966, Dunedin 9054

Phone 03 477 6211 **Fax** 03 477 6251

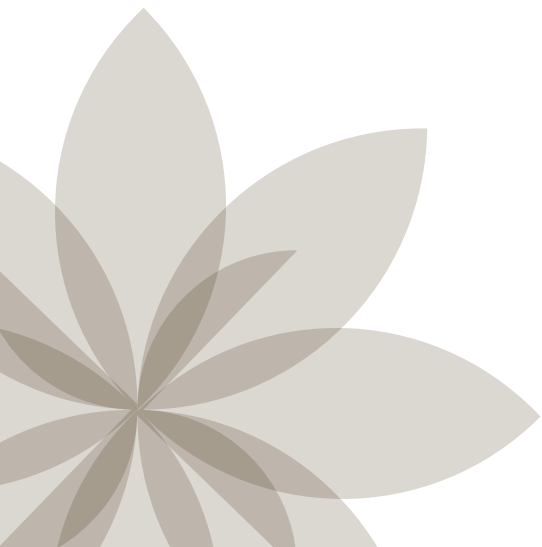
Access Ability Otago/Southland

64a Victoria Ave, Invercargill 9810

PO Box 692, Invercargill 9840

Phone 03 214 4735 **Fax** 03 214 4909

Client groups Under 65 Otago/Southland

Na veisoqosoqo e qarava na i Yaya me Vakayagataki kei na Veika me Veisautaki

Oqo na veisoqosoqo e solia vei ira na Tabacakacaka ni Bula na konitaraki me ra solia na i yaya me vakayagataki e na veqaravi kei na veisautaki ni veika e gadrevi me caka, me baleti ira e vakaleqai na i tuvaki ni yagodra.

Location Equipment and modification services

Northland and Auckland

Accessible – www.accessable.co.nz
18A Frost Road, Mount Roskill, Auckland
PO Box 27 804, Mount Roskill, Auckland 1440
Phone 09 620 1700 **Free phone** 0508 001 002
Email info@accessable.co.nz

Remainder of New Zealand

Enable New Zealand – www.enable.co.nz
69 Malden Street, Palmerston North
PO Box 4547, Palmerston North 4442
Free phone 0800 171 981 **Email** enable@enable.co.nz

**Na nomu i
dusidusi**

E so tale na veiqaravi ni Matanitu kei ni veitabana e qarava

ACC – www.acc.co.nz

Phone 0800 101 996. ACC has interpreters who can help you.

Email claims@acc.co.nz

General Claims North Island:

ACC Hamilton Service Centre, PO Box 952, Hamilton 3240

General Claims South Island:

ACC Dunedin Service Centre, PO Box 408, Dunedin 9054

If you're deaf, you can contact ACC by **emailing** deaf@acc.co.nz or **fax** 0800 332 354

Health and Disability Commissioner – www.hdc.org.nz

The Health and Disability Commissioner's (HDC) role is to promote and protect the rights of those using health and disability services.

The HDC website has information in a range of languages.

PO Box 1791, Auckland

Auckland – **phone TTY** (09) 373 1060

Wellington – **phone** (04) 494 7900

Other areas – **phone TTY** 0800 11 22 33

Fax (09) 373 1061

Email hdc@hdc.org.nz

Inland Revenue

Information about Working for Families and other tax benefits:

Visit the "individuals and families" section of www.ird.govt.nz

Phone 0800 227 773 or 0800 227 774

Deaf or hearing impaired customer fax 0800 447 755

Deaf Link free fax 0800 621 621

Ministry of Education, Special Education

Information about Ministry of Education, Special Education (GSE) funding and services:

Visit "special education" section at www.minedu.govt.nz/NZEducation/EducationPolicies/SpecialEducation.aspx

Phone the Special Education Information Line 0800 622 222

Email special.education@minedu.govt.nz

Nationwide Advocacy Service – www.advocacy.hdc.org.nz

(Through the Health and Disability Commissioner's Office)

Phone 0800 555 050

Free fax 0800 2787 7678

Email advocacy@hdc.org.nz

Office for Disability Issues – www.odi.govt.nz

Ministry of Social Development

Level 6

Bowen State Building

Bowen Street

Wellington

New Zealand

Phone 04 916 3300

Fax 04 918 0075

Email odi@msd.govt.nz

Work and Income NZ

Phone 0800 559 009

Visit www.workandincome.govt.nz for more information – including 0800 phone numbers in other languages.

If you are deaf or find it hard to talk on the phone, you can send a message to the

Deaf Link free fax on 0800 621 621 or **email** msd_deaf_services@msd.govt.nz or

TTY on 0800 111 113 or **text** 029 286 7170

Special thanks to our models:

Mose Fa'atamala

Mose jokes that he has his own netball team as he's married with four daughters. Born in Samoa, Mose lost his arm at the age of 14 when he fell from a coconut tree. He has been involved in professional sports for many years and represented Samoa at the Paralympics in the 100m, 200m, long jump and javelin. He has also competed in international sports events like the FESPIC Games in Asia and the Arafura Games in Australia. Mose works as a community educator for alcohol and drugs at Penina Health Trust.

Roman Tali Pulefolau

Roman loves riding his bike, playing at the park, kicking the soccer ball around and swimming. He is a confident swimmer and doesn't like his parents being too close to him especially when he is in the deep end of the pool! Roman has a Samoan Mum and a Niuean Dad and he and his two brothers enjoyed a family trip to Samoa in early 2010. His Dad can't wait to take the family to Niue next. Roman was diagnosed at three years old with Autism Spectrum Disorder (ASD).

(Roman Pulefolau pictured with his Dad Brian)

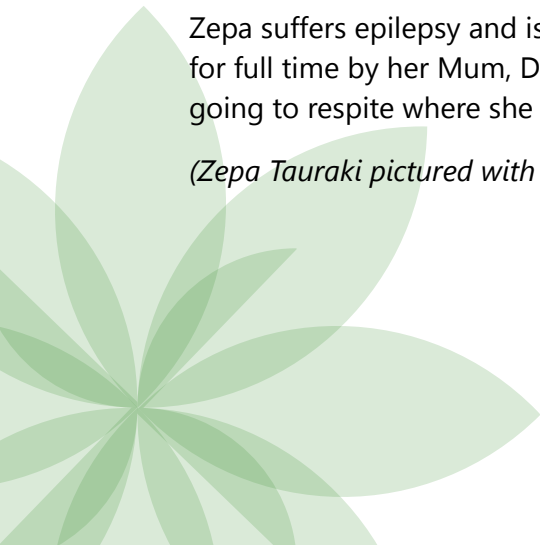

Zepa Tauraki

Like lots of young woman, Zepa loves make up, singing and dancing. Zepa lives with her parents and brother. This Cook Island Maori family enjoys having their family visit as well as attending the Seventh Day Adventist Church in Royal Oak.

Zepa suffers epilepsy and is intellectually disabled. She is cared for full time by her Mum, Daphne, though she also enjoys going to respite where she likes meeting other people.

(Zepa Tauraki pictured with her Mum Daphne)

Daniel (Tipi) Te’o

Daniel is “100% Samoan, 200% dreamer!” Living at home, Daniel works as a needs assessor for the Royal Foundation for the Blind. Daniel’s a “hearty sports fan” and currently plays cricket and hockey. He also has a passion for music and recently enjoyed the buzz of rewriting and recording his own tracks thanks to the help of friends.

Daniel has been vision impaired his whole life by retinitis pigmentosa, a hereditary and degenerative eye condition. Though Daniel can now only see the difference between light and dark, a little colour and shadows, it has never changed his “perception of life and what it has to offer”.

Selepa Tupa’i

Selepa is Samoan and lives with her husband Samuelu in Mangere and has a strong Christian faith. She is actively involved in church as a Sunday school teacher and loves “to praise and worship God in prayer and singing”.

Selepa was a teacher before joining PIASS Trust in 2003. Her work involves supporting people with disabilities, especially elderly Pacific people. Selepa had polio when she was four years old and her favourite quote is “be faithful in prayer and do not be weary but be steadfast and strong with faith”.

(Selepa Tupa’i pictured with her husband Samuelu)

Le Va
Pasifika within Te Pou

